

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Chyby ve výslovnosti německy mluvících Čechů a jejich
odstranění**

**Mistakes in Pronunciation of German Speaking Czechs and
Their Avoiding**

Vedoucí diplomové práce:
Doc. PhDr. Alena Aigner, CSc.

Autor diplomové práce:
Markéta Berková

České Budějovice 2005

Knihovna JU - PF

3 1 1 5 1 7 1 5 4 2

Anotace

Cílem práce bylo sestavit přehled nejčastěji se vyskytujících chyb ve výslovnosti německy mluvících Čechů, navrhnout metodický postup na odstranění těchto výslovnostních jevů a sestavit systém cvičení, která jsou využitelná v běžné výuce německého jazyka na školách.

Teoretická část popisuje systém německých a českých hlásek, grafickou a zvukovou stránku řeči.

Metodika se zabývá didaktickými pomůckami, postupy a cvičeními, které lze použít pro nácvik výslovnosti.

Sestavený literární přehled se týká problematiky německé výslovnosti, systému fonémů v českém a německém jazyce, metodického postupu při osvojování fonologické soustavy a druhů cvičení.

Poznatků práce lze využít ve výuce německého jazyka na základních i středních školách při nácviku správné výslovnosti, lze ji využít jako cvičebnici k fonetice.

Abstract

The aim of my work was to make an overview of the mistakes, which mainly occur in the pronunciation of German speaking Czech people, I also wanted to create a methodical procedure for avoiding these pronunciations on phenomenon and to list a system of exercises, which could be used in the usual German language education.

The theoretical part describes the system of German and Czech sounds, graphical and sound aspect of the speech.

Teaching method deals with didactical aids, procedures and exercises, which may be used when practicing pronunciation.

The literary list concerns the problems of German pronunciation, Czech and German phonemes' system, methodical process when adapting a phonological system and different sorts of exercises.

The pieces of information of my work could be used not only in lessons of German language at primary and secondary school during the right pronunciation practicing, but also as a phonetic practice book.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala na základě
vlastních zjištění a materiálů uvedených v seznamu použité literatury.

V Českých Budějovicích, dne 1. prosince 2005

Markéta Berlová

Děkuji touto cestou vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Aleně Aignerové, CSc. za vedení a odbornou pomoc poskytnutou při zpracování této práce .

Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Aleně Lejskové, Ph.D. a PaedDr. Haně Andrášové, Ph.D. za poskytnutí materiálů k této práci, stejně tak i učitelům německého jazyka jihlavského gymnázia, obchodní akademie a jazykové školy a německým lektorům za poskytnutí pomoci pro získání potřebných materiálů.

V neposlední řadě děkuji svým rodičům za umožnění studia na této škole.

Obsah

1 ÚVOD	8
2 TEORETICKÁ ČÁST.....	9
2.1 Srovnání německého a českého fonolo-gického systému.....	9
2.1.1 Český a německý systém vokálů	9
2.1.2 Český a německý systém konsonantů.....	18
2.1.3 Změny souhlásek v souvislé řeči	22
2.2 Vztah grafické a zvukové stránky jazyka	23
2.2.1 Grafická soustava v procesu dorozumívání	23
2.2.2 Obtíže osvojování grafické soustavy cizího jazyka.....	24
2.3 Rytmický a intonační systém	26
2.3.1 Suprasegmentální fonologické jevy	26
3 METODICKÁ ČÁST.....	32
3.1 Materiální prostředky	32
3.1.1 Auditivní pomůcky	32
3.1.2 Akustické přístroje	33
3.1.3 Audiovizuální pomůcky	34
3.2 Metodické postupy	37
3.2.1 Metodika nácviku výslovnosti	37
3.2.2 Zkoušení a hodnocení	44
3.2.3 Opravování a odstraňování chyb	45
4 PRAKTICKÁ ČÁST.....	49
4.1 Vlastní pozorování, nahrávání	49
4.2 Přehled chyb.....	51
4.2.1 Chyby v délce samohlásek.....	51
4.2.2 Chyby ve výslovnosti samohlásek, nácvik, cvičení.....	53
4.2.3 Chyby ve výslovnosti dvojhlásek, nácvik, cvičení.....	63

4.2.4 Chyby ve výslovnosti souhlásek, nácvik, cvičení.....	66
4.2.5 Chyby vyplývající z odlišných asimilačních a redukčních procesů	79
5 ZÁVĚR.....	85
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	92
PŘÍLOHY	95

1 ÚVOD

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematickými jevy ve výslovnosti německy učících se Čechů. Již v průběhu studia na Pedagogické fakultě jsem vyučovala německý jazyk soukromě. Téměř u všech žáků různých jazykových úrovní jsem se setkala s typickými chybami ve výslovnosti. Tyto potíže jsem s nimi nacvičovala a snažila se o jejich odstranění. Proto jsem si zvolila téma s touto problematikou. log

Výslovnost je základní, nedílnou složkou jazyka. V současné době, kdy se stále více zdůrazňuje komunikativní význam cizích jazyků, složkou nejdůležitější, a to nejen pro hovor v cizí řeči, ale i pro porozumění při poslechu. Chybná výslovnost může v některých případech pozměnit význam daného slova a tím zkomplikovat srozumitelnost projevu.

Při osvojování výslovnosti je třeba dbát hned od samého začátku na správný nácvik a na odstraňování chyb, které vznikají na základě odlišností českého a německého fonologického systému.

Proces osvojení si správné výslovnosti můžeme zefektivnit tím, když budeme vycházet z výsledků konfrontace obou jazyků, které odhalují příčiny v interferenci mateřského jazyka.

Tato práce se mimo jiné zaměřuje i na využití metodických pomůcek, přístrojů a mimojazykových signálů pro nácvik správné výslovnosti.

Cílem práce je sestavit přehled nejčastěji se vyskytujících chyb ve výslovnosti německy mluvících Čechů, navrhnout metodický nácvik na odstranění těchto výslovnostních jevů a sestavit systém cvičení, která jsou využitelná v běžné výuce německého jazyka na školách. log

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Srovnání německého a českého fonolo-gického systému

Hlávky se podle svých artikulačních a akustických vlastností dělí do dvou základních skupin – na samohlásky (vokály) a na souhlásky (konsonanty). Zvláštní podskupinou samohlásek jsou dvojhlásky (diftongy) (BOK, 1995). *phon*

2.1.1 Český a německý systém vokálů

Hlavní rozdíly v systému samohlásek spočívají v počtu fonémů, v zaokrouhlení rtů, v otevřenosti a zavřenosti, v použití dlouhých a krátkých samohlásek a v artikulaci samohlásek. Kromě toho má čeština jediný systém přízvučných i nepřízvučných samohlásek. Systém vokálů v němčině je bohatší a komplikovanější než v češtině.

Čeština má pět párů základních samohlásek – vždy krátkou a dlouhou, které se navzájem odlišují podle posunu jazyka v těchto dvou směrech:

- ve směru vertikálním na:

vysoké	i/í	u/ú
středové	e/é	o/ó
nízké	a/á	
- ve směru horizontálním na:

přední	i/í	e/é
střední	a/á	
zadní	o/ó	u/ú

Němčina má tytéž základní samohlásky, kromě toho ještě přehlásky ä, ö, ü a redukované e (ROMPORTL, 1981).

Zaokrouhlení rtů se týká zadních samohlásek u – ových a o – ových jak v češtině, tak i v němčině. Dále pak se v němčině zaokrouhlování

objevuje u přehlásek **ü** a **ö**, čímž se liší od nezaokrouhlených předních samohlásek **i** – ových a **e** – ových. U přehlásky **ü** je téměř stejné postavení jazyka jako u samohlásky **i**, rty jsou zaokrouhleny jako u samohlásky **u**. Při vyslovování přehlásky **ö** má jazyk téměř stejnou pozici jako při souhlásce **i** a rty se zaokrouhlují jako při výslovnosti samohlásky **o** (externí materiály doc. Bokové).

Zatímco se v češtině vyslovují všechny samohlásky otevřeně, v němčině je jejich výslovnost rozdílná. Podle pravidel jsou krátké samohlásky vždy otevřené, dlouhé zavřené – výjimku tvoří dlouhé otevřené **ä**, **a** jako extrémně otevřená samohláska nespadá do tohoto rozlišení. Výslovnost německých dlouhých zavřených samohlásek **e** **o** **ö** **ü** dělá Čechovi obzvlášť potíže (externí materiály doc. Bokové).

Hlavními rozdíly v artikulaci německých samohlásek proti českým jsou silnější proudění vzduchu, energičtější pohyb a silnější napjatost jazyka a rtů, větší čelistní úhel u otevřených a menší u zavřených samohlásek (externí materiály doc. Bokové).

Dalším rozdílem v systému vokálů je rozdílné použití dlouhých a krátkých samohlásek. Zatímco se v češtině vyskytují dlouhé a krátké samohlásky jak v přízvučných, tak i v nepřízvučných slabikách, stojí v němčině dlouhé samohlásky jen v přízvučných slabikách, kde se také vyskytují krátké. V nepřízvučných slabikách nikdy dlouhé samohlásky nestojí, **e** se redukuje nebo zcela vypadává.

2.1.1.1 Pravidla označení délky (v) německých samohláskách

Dlouhá samohláska se realizuje v psané formě, kde je taková výslovnost ortograficky označena:

1. zdvojenou samohláskou **a**, **e**, **o** (Saal, Seele, Moor),
2. tzv. „němým“ **h**, které stojí u souhlásek před **l**, **m**, **n** (fühlen, ihm, ihn). Dále se jedná o slova, kde se **h** objevuje v koncovkách před

oslabeným **e**, nepřízvučným **i** a **u** (gehen, ruhig, Verzeihung) a na konci a na začátku slova (Wahrnehmung, Lehrer, Sohle), *Adler?*

3. skupina **ie** (vier, lieb).

Existují však další případy, kdy se samohláska vyslovuje dlouze, ale její délka není takto označena:

1. bez označení v otevřené přízvučné slabice (leben),
2. bez označení v zavřené přízvučné slabice, jestliže má základní tvar dlouhou samohlásku v otevřené slabice (hört, sagt),
3. bez označení v jednoslabičných slovech (wir, schon),
4. bez označení před skupinou souhlásek – závěrovou hláskou a **r** nebo **l** (Adler, widrig) (VAVERKOVÁ, 1980).

Krátké samohlásky stojí:

- před zdvojenými souhláskami nebo skupinami souhlásek (Hemd, kennen).

Skupiny **ch**, **st**, **sch** navazují na různé vokály, většinou se jedná o samohlásku krátkou (kochen, gestern, mischen), avšak v některých případech i o samohlásku dlouhou (Bücher, Wüste, Nische) (externí materiály doc. Bokové).

2.1.1.2 Samohlásky přední nezaokrouhlené

Samohláskami předními (nezaokrouhlenými) rozumíme podobně jako v češtině samohlásky **i** – ové a **e** – ové.

Samohlásky **I** – ové

S kvantitou německých **i** je spojen také rozdíl v jejich zavřenosti. V němčině se rozlišuje:

1. **krátké, otevřené i**, jehož výslovnost je nenapjatá a shodná s výslovností českého krátkého **i**,

2. **dlouhé, zavřené i**, které je zavřenější než české dlouhé í. Jeho artikulace je napjatější, což se projevuje ve větší intenzitě artikulace jazyka i ve výraznější retní artikulaci (ROMPORTL, 1981).

Pravidla výslovnosti:

Krátké, otevřené i se vyslovuje, když:

- **i** předchází zdvojené souhlásce, více souhláskám nebo před **sch, ng**,
např: Bitte, Bild, Sitz, Tisch, singen,
- **i** stojí před samohláskou v zavřené slabice jednoslabičných slov nebo v koncovkách **-icht, -ig, -im, -in, -is, -isch, -it, -lich, -nis**,
např: in, mit, möglich, Bildnis, komisch.

Dlouhé, zavřené i se vyslovuje u:

- **ie, ieh, ih**,
např: Biene, Vieh, ihm,
- **i** v přízvučné otevřené slabice,
např: Kilo.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

Samohlásky E – ové

Němčina rozlišuje několik – e:

1. **Krátké, otevřené e** je samohláska nenapjatá a nemá ani příliš velkou otevřenost. V obvyklé výslovnosti se podstatně neliší od výslovnosti českého krátkého e, které je rovněž nenapjaté.
2. **Dlouhé, zavřené e** je samohláska napjatá. Je v běžné spisovné německé výslovnosti značně zavřenější než české dlouhé e, v některých případech dokonce Čechovi připomíná hlásku **í**.
3. **Dlouhé, otevřené e** je samohláska nenapjatá a její otevřenost není třeba přehánět. Postavení jazyka je podobné jako při krátkém e. Je však otevřenější než české dlouhé e. *↳ prooipis?*

4. **Redukované e** je samohláska, která v češtině jako hláska nevystupuje, pouze jako zvuk. V nepřízvučné slabice německých slov se každé **e** redukuje. (viz. kap. 2.3.1.1).

(ROMPORTL, 1981)

Pravidla výslovnosti:

Krátké, otevřené e se vyslovuje v těchto případech:

- **e, ä** před zdvojenými nebo více souhláskami,
např: Bett, Held, Kälte, Wände,
- **e, ä** před **sch, ng**,
např: Wäsche, Enge.

Dlouhé, zavřené e se vyslovuje v těchto případech:

- **e, ee, eh**, tzn. v dlouhé poloze samohlásky,
např: leben, leer, Lehne.

Dlouhé, otevřené e se vyslovuje u:

- **ä, äh**, tzn. v dlouhé poloze samohlásky,
např: Bär, Uhre.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2.1.1.3 Samohlásky střední

Samohlásky A – ové

Obě německá **a**, krátké i dlouhé, se ve spisovném německém jazyce podstatně od těch samých hlásek českých neliší. Rozlišujeme tedy:

- **dlouhé, napjaté a**,
- **krátké, nenapjaté a**, které je poněkud otevřenější.

Pravidla výslovnosti:

Dlouhé, napjaté a se vyslovuje:

- u **aa, ah**;
např: Aal, Saat, Naht, Ahne,

- u a v přízvučné otevřené slabice,
např: ja, Vater,
- ve slabikách na konci slova **-bar, -nam, -sal, -sam**,
např: spürbar, Schicksal.

Krátké, nenapjaté a se vyslovuje v těchto případech:

- a před zdvojenou nebo více samohláskami, před **sch, ng**,
např: alle, Ast, rasch, fangen,
- a před souhláskou v slabice jednoslabičných slov a v nepřízvučné slabice **-am**,
např: am, ab, das, man, was, Bräutigam.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2.1.1.4 Samohlásky zadní

Samohláskami zadními rozumíme samohlásky **o – ové** a **u – ové**.

Samohlásky O – ové

S kvantitou německých **o** je spojen velmi výrazný rozdíl v jejich zavřenosti a otevřenosti.

1. **Dlouhé, zavřené o** je samohláska napjatá. Liší se podstatně od českého dlouhého **o** větší zavřeností. Postavení mluvidel je dosti podobné jako při českém krátkém **u**.
2. **Krátké, otevřené o** je samohláska nenapjatá. V běžné německé spisovné výslovnosti se příliš neliší od českého krátkého **o**, obvykle je však nepatrně otevřenější

(ROMPORTL, 1981).

Pravidla výslovnosti:

Dlouhé, zavřené o se vyslovuje u:

- **oo, oh**, např: Boot, Lohn,
- **o** v přízvučné otevřené slabice např: so, Boden.

Krátké, otevřené o se vyslovuje u:

- **o** před zdvojenou souhláskou nebo více souhláskami, před **sch, ng**,
např: Wolle, Poster, Kopf, Frosch, Gong,
- **o** před souhláskou v zavřené slabice,
např: von, Natron.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

Samohlásky U – ové

Také u samohlásek **u** – ových je kvantita spojena s rozdílem v zavřenosti a napjatosti.

1. **Dlouhé, zavřené u** je samohláska napjatá a ve srovnání s českým dlouhým **u** zavřenější a napjatější. Zaokrouhlení (našpulení) rtů je tu výraznější.
2. **Krátké, otevřené u** je samohláska nenapjatá a zhruba shodná s českým krátkým **u**.

(ROMPORTL, 1981)

Pravidla výslovnosti:

Dlouhé u se vyslovuje u:

- **u, uh**, např: Hut, Kuh,
- **u** v přízvučné otevřené slabice, např: du, Rute.

Krátké u se vyslovuje u:

- **u** před zdvojenou souhláskou nebo více souhláskami, před **sch, ng**,
např: Butter, Muster, jung,
- **u** před souhláskou v zavřené slabice,
např: Klub, barum.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2.1.1.5 Přehlásky

Existencí přehlásek se podstatně liší německý vokalismus od vokalismu českého. V němčině se rozlišují přehlásky **ü** a **ö**.

Přehláska – Ü

Němčina má opět dvě samohlásky tohoto typu, které se od sebe liší délkou, s kterou je spojen i rozdíl v zavřenosti.

1. **Dlouhé, zavřené ü** je napjatá zaokrouhlená samohláska. Jazyk je v poloze jako při dlouhém zavřeném **i** a rty zaujímají postavení pro dlouhé zavřené **u**, tedy jsou silně zaokrouhleny.
2. **Krátké, otevřené ü** je nenapjatá zaokrouhlená samohláska. Postavení jazyka odpovídá postavení při krátkém **i** a rty jsou zaokrouhleny jako při artikulaci krátkého **u**.

(externí materiály doc. Bokové)

Pravidla výslovnosti:

Dlouhé ü se vyslovuje:

- **üh**, např: Kühn,
- **ü**, **y** v přízvučné otevřené slabice, např: Lüge, Zypern.

Krátké ü se vyslovuje:

- **ü**, **y** před zdvojenou souhláskou nebo více souhláskami a před **sch**, např: Hütte, hüpfen, Gymnastik.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

Přehláska – Ö

I u těchto samohlásek je kvantita doprovázena výrazným rozdílem v zavřenosti a napjatosti.

1. **Dlouhé, zavřené ö** je zaokrouhlená napjatá samohláska. Postavení jazyka je jako při dlouhém, zavřeném **e** a rty jsou zaokrouhleny jako při dlouhém, zavřeném **o**.

2. **Krátké, otevřené ö** je zaokrouhlená nenapjatá samohláska. Postavení jazyka je přibližně stejné jako při krátkém otevřeném **e**, rty jsou mírně zaokrouhleny jako při krátkém **o**, ale ne příliš otevřeném.

(ROMPORTL, 1981).

Pravidla výslovnosti:

Dlouhé ö se vyslovuje:

- **öh**, např: Föhn, Söhne,
- **ö** v přízvukné otevřené slabice, např: Öl, schön.

Krátké ö se vyslovuje:

- **ö** před zdvojenou souhláskou nebo více souhláskami a před **sch**, např: Hölle, zwölf, löschen.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2.1.1.6 Dvojhlásky

Na rozdíl od češtiny, která má jedinou dvojhlásku **ou** (v domácích slovech), má němčina dvojhlásky tři **au**, **ei**, **eu**. Výslovnost těchto dvojhlásek je klouzavá, mluvidla plynule přecházejí během artikulace od první samohlásky, která je jádrem dvojhlásky, do postavení samohlásky druhé. Výslovnost všech těchto dvojhlásek i ve spisovné němčině poněkud kolísá, zvláště v druhé části. Všechny tři tyto dvojhlásky se nazývají „pohybové“ a mají sestupný charakter (ROMPORTL, 1981).

Dvojhláska – [ai]

Tato dvojhláska je tvořena dvěma samohláskovými prvky. Dochází tu ke klouzavému pohybu z krátkého **a** ke krátkému, zavřenému **e** nebo otevřenému, krátkému **i** (ROMPORTL, GREPL, 1980).

Tento diftong je v německých slovech psán jako: *v učeb:*

ei (Ei, Eis, mein, Seite)

ey (Meyer)

ai (Mai, Main, Saite, Hai)

ay (Bayern)

(externí materiály doc. Bokové)

Dvojhláska – [au]

První část této dvojhlásky tvoří, stejně jako u dvojhlásky předešlé, krátké **a**, které přechází k otevřenému, krátkému **u** nebo krátkému, zavřenému **o** (ROMPORTL, GREPL, 1980).

V psané formě se vyskytuje jako: **au** (auf, Haus, Laube).

(externí materiály doc. Bokové)

Dvojhláska – [oi]

Tuto dvojhlásku vytváří krátké, otevřené **o**, které přechází v samohláskový zvuk, který se pohybuje mezi otevřeným, krátkým **ü** a krátkým, zavřeným **ö** (ROMPORTL, 1981).

V německých slovech se píše:

eu (euch, Eule, eure)

v učeb:
oi (Ahoi, Boiler)

äu (Äußerung, Säugling, Träume)

oy (Boy)

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2.1.2 Český a německý systém konsonantů *například !!*

je! Hlavní rozdíly v systému souhlásek se objevují ve znacích znělosti a neznělosti. V soustavě českých souhlásek se rozdíl ve znělosti souhlásek ~~je~~ jeví jako jeden z podstatných rysů. Znělostí se liší navzájem souhlásky jinak téměř shodně artikulované. Tyto souhlásky vytvářejí tzv. znělostní páry.

Například české **p** se liší od **b** nepatrně i v intenzitě (napjatosti) artikulace, **t** od **d** kromě malého rozdílu v napjatosti i malým rozdílem

v místě artikulace, avšak znělost zůstává hlavním rozlišujícím znakem mezi těmito souhláskami (externí materiály doc. Bokové).

V němčině jsou poměry jiné. Souhlásky, které v němčině odpovídají zmíněným souhláskám českým, se sice také liší znělostí (poněkud odlišného charakteru), ta však není hlavním rozlišujícím znakem. Rozdíl mezi německým **p – b**, **t – d**, **k – g** je především v síle, napjatosti, případně (u souhlásek závěrových) s ní souvisící přítomnosti nebo nepřítomnosti aspirace. Německé souhlásky lze (kromě sonor, které jsou vždy znělé a nemají protějšek lišící se napjatostí) dělit na napjaté a nenapjaté. Průvodním znakem napjatých je neznělost, nenapjatých znělost, obvykle značně méně výrazná než u českých znělých souhlásek (ROMPORTL, GREPL, 1980).

2.1.2.1 Závěrové souhlásky

Souhlásky ústní

V němčině existují tři dvojice závěrových (ústních) souhlásek, a to **p – b**, **t – d**, **k – g**.

Německé hlásky **p**, **t**, **k** jsou na rozdíl od českých ve své základní podobě aspirované. Znamená to, že při intenzivnější artikulaci těchto souhlásek vzniká v hlasivkách třecí šum. Nejvýraznější je u **k**, které se vyslovuje [kch].

Souhlásky **b**, **d**, **g** v němčině jsou na rozdíl od češtiny slabší ve své znělosti (ROMPORTL, 1981).

Souhlásky nosní

Rozdíl proti češtině je v tom, že němčina nemá jako samostatný foném **ň**, naopak je tu fonémem **ng**, které se v češtině vyskytuje pouze jako varianta fonému **n**. Přepisuje se [ŋ].

Vyslovuje se:

- při psaní **ng** uprostřed slov mezi samohláskami, z nichž jednou je redukované **e**, nebo na konci slov a zavřených slabik,
např: lang, Mangel, lange, bringen,
- při psaní **n** před **k, ks, x** jako [ŋ] + k,
např: Dank, links, Sphinx.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2.1.2.2 Úžinové souhlásky

Souhláska – CH

Na rozdíl od češtiny, která má **ch** jedno, existují v němčině dvě varianty tohoto fonému.

- Velární [ch] neboli ach – Laut.
- Palatální [ch'] neboli ich – Laut.

API

(VAVERKOVÁ, 1980)

1. **Ach – Laut** se podobá více českému [ch], občas je při jeho artikulaci slyšet náznak hrčivosti.

Vyslovuje se pouze po samohláskách **a, o, u** v krátké i dlouhé podobě a po dvojhlásce **au**. Nikdy se nevyskytuje na začátku slova.

Např: Bach, Loch, Buch, Bauch.

2. **Ich – Laut** neboli palatální [ch'] se vyslovuje mnohem více vpředu než české [ch], téměř až v místech, kde se artikuluje souhláska **j**. Nikdy se nevyslovuje na začátku německého slova, pouze ve slovech řeckého původu (Chemie, China).

(ROMPORTL, GREPL, 1980)

Vyslovuje se:

- po samohláskách **i, e, ä, ö, ü, y, ei, eu**,
např: echt, ich, Köche, Küche, leicht, euch, Psyche,
- po souhláskách **l, r, n**,

např: Milch, manchmal, durch,

- ve spojení – **ig** na konci slova i před konsonantickou příponou,
např: König, ewig, Rechtigkeit.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2.1.2.3 Likvidy

Souhláska – L

Tato souhláska se v němčině vyslovuje měkčeji než v češtině. Bliží se palatalizovanému [l']. *plan*

Takto se vyslovuje při psaní **l, ll** na začátku, uprostřed i na konci slova (např. Luft, Plan, alt, Saal, Wall, Welle).

(GROVE, HÜBNER, 1998)

Souhláska – R

Souhláska **r** se v němčině vyskytuje ve třech variantách:

1. **Předojazyčné** (alveolární), které je téměř shodné s českým.
2. **Zadopatrové** (velární), kterého se užívá velmi často v běžné výslovnosti němčiny. Charakteristickým znakem pro tuto variantu je chrčení.

Vyslovuje se:

- na začátku slova nebo slabiky a po souhlásce (např. Rat, Rhetorik, hören, fahren, Anrede, Braten, austreten),
 - uprostřed a na konci slova či slabiky po krátké samohlásce (např. irren, hart, Berg, Narr, Verrat).
3. **Vokální**, které se vyslovuje jako otevřená středová samohláska, podobná krátkému **a** resp. otevřenému **o**. Vyslovuje se po dlouhých samohláskách (např. Bier, vor, vorhalten).

(GROVE, HÜBNER, 1998)

Zap/chen - R ?

a další? souhlásky ?

Čech mluvící německy má celkem volnost použít ve spisovném projevu kteroukoli z těchto variant. Zvolí spíše variantu alveolární; pouze tehdy, užívá-li sám ve svém mateřském jazyce zadopatrové jako individuální odchylku, bude ho užívat i v němčině.

(VAVERKOVÁ, 1980).

2.1.3 Změny souhlásek v souvislé řeči

Realizace fonému se v řeči neuskutečňuje izolovaně (artikulace), ale v plynulém procesu artikulačních pohybů (koartikulace), tj. v hláskových skupinách, jejichž kombinace jsou jedním z důležitých faktorů pro fonologickou charakteristiku jednotlivých jazyků (VAVERKOVÁ, 1980). V důsledku různých činitelů (např. slovtvorné a gramatické zákonitosti) podléhají hlásky v souvislé řeči v němčině i češtině různým změnám. Důležité jsou změny, kterým souhlásky podléhají ve slovech a ve větších celcích (větách, větných úsecích), jimiž se liší němčina od češtiny (ROMPORTL, GREPL, 1980).

Asimilace

Asimilace, jinak také spodobá znělosti, je modifikační jev, kdy se jedna souhláska přizpůsobí druhé souhlásce ve znělosti (LOTKO, 1999).

Neznělé souhlásky nepodléhají v němčině, pokud jde o znělost, obměnám, a to v žádném postavení. Je tu tedy podstatný rozdíl proti češtině, v níž se neznělé souhlásky stávají znělými jak uvnitř slova, na švu složenin, tak i na styku dvou slov (př. *prosba* [-zb-]). V němčině nemá znělost takovou sílu, aby mohla působit na sousední souhlásku neznělou (př. *rotbraun* [-tb-], *es ist*, *Aufgabe*, *Haushalt*) (ROMPORTL, GREPL, 1981).

Znělé souhlásky podléhají již značnějším změnám, pokud jde o jejich znělost. Ke ztrátě znělosti dochází ve shodě s češtinou (ROMPORTL, 1980).

Na konci izolovaných slov můžeme pozorovat v obou jazycích ztrátu znělosti párových fonémů **b**, **d**, **g**, **z** (např. *česky rád* [rát], *německy ab*

[ap], weg [vek], gab [gap], Leid [lait], wild [vilt]). V němčině se tato ztráta znělosti nazývá „Auslautverhärtung“ (VAVERKOVÁ, 1980).

Stejná pravidla pro ztrátu znělosti souhlásek platí i na slovotvorné hranici slova. Kromě toho se také často vyskytuje v 2. a 3. os. sg. sloves v přítomném čase a imperfekta a participia perfekta slabých sloves (např.: *abbrechen* [-pb-], *lebte* [-pt-], *legte* [-kt-]).

(ROMPORTL, GREPL, 1981).

2.2 Vztah grafické a zvukové stránky jazyka

2.2.1 Grafická soustava v procesu dorozumívání

Český i německý jazyk mají kromě formy mluvené i formu psanou. Grafická soustava, do značné míry paralelní soustavě fonetické, zprostředkuje předávání informace. Zvuková stránka jazyka je tedy primární při zajišťování bezprostředního dorozumění mezi členy, grafická soustava jen umožňuje převod zvukové formy jazyka do jeho psané podoby (OLIVERIUS, 1970).

Pravidla týkající se vzájemného vztahu mezi zvukovou a grafickou stránkou jsou shrnuta v grafice a pravopise každého jednotlivého jazyka. Grafika (písmo) je souhrn pravidel, reprezentace fonémů daného jazyka grafémy. Pravopis je souhrn pravidel psaní významových jednotek jazyka (morfémů, slov, slovních spojení, vět apod.). Pravopisná pravidla jsou založena na různých principech, rozeznáváme dva základní principy:

1. **Princip fonetický** – lze ho charakterizovat slovy „Piš, jak slyšíš!“ (např. v střední horní němčině, kde se psalo ve shodě s výslovností, *kint*, *kindes*).
2. **Princip fonologický** – (nazývaný také, s určitou nepřesností, princip morfologický) zachovává stejné grafické vyjádření daného fonému bez ohledu na jeho konkrétní výslovnost (např. *Kind* – *Kindes* – *Kinder* píšeme pokaždé **d**, i když slyšíme **t**).

dělení principy 23 *č x n*

Pro pochopení správného vztahu mezi zvukovým a grafickým obrazem je nezbytná i znalost nevelkého počtu pravidel interpunkčních, která odrážejí intonaci a větné členění (BENEŠ, 1970).

2.2.2 Obtíže osvojování grafické soustavy cizího jazyka

Při osvojování grafické soustavy cizího jazyka se setkáváme jak s potížemi objektivními, které vyplývají z charakteristických rysů grafické soustavy, tak s obtížemi subjektivními, které vyplývají z individuální psychické dispozice žáka (BENEŠ, 1970).

Žák učící se v české škole cizímu jazyku (v tomto případě německému jazyku), ovládá čtení i psaní ve svém mateřském jazyce. Protože oba jazyky vycházejí z latinky, může žák při osvojování německého pravopisu uplatnit základní návyky získané v mateřštině.

Jazyky využívající stejné abecedy různě využívají tatáž písmena ke grafické realizaci zvukového plánu. Neexistuje tedy jednoznačné spojení grafém – foném. Jedno písmeno v různých jazycích představuje různé fonémy (BENEŠ, 1970).

Určitý foném může mít v různých jazycích odlišnou grafologickou prezentaci (*např. š v češtině sch v němčině*). Tuto neshodu pomohla odstranit fonetická transkripce, jejíž úkolem je označovat hlásky řeči srozumitelně a jasně.

Podle Ursuly Stötzer se od fonetického přepisu očekává:

1. aby každá hláska měla svůj vlastní znak a každý znak měl svoji hodnotu,
2. aby se fonetické písmo lehce učilo, psalo a dobře četlo,
3. aby se dalo použít pro co možná nejvíce jazyků.

Z různých fonetických transkripcí se ujala tzv. API (transkripce Mezinárodní fonetické společnosti), která se skládá z písmen latinské

abecedy, diakritických znamének a některých nových písmen (VAVERKOVÁ, 1980).

Německý pravopis obsahuje písmena, která v českém nejsou. Jedná se o následující:

- přehlásky ä, ö, ü,
- ostré ß.

Kromě odlišností v základním repertoáru grafémů jsou velké rozdíly ve využití grafémů a jejich kombinací. Varianty, kterými se realizují některé fonémy v češtině, mnohdy zhruba odpovídají variantám, které se vyskytují v německém jazyce, ale jejich grafické vyjádření je rozdílné (BENEŠ, 1970).

Jedná se o tyto samostatné grafémy nebo jejich skupiny:

NJ	ck	ch*	s	ß	ss	st	sp	sch	tsch	tz	v	w	z
ČJ	k**	ch	z	s	s	š	š	š	č	c	f	v	c

* není samostatná hláska

** samostatná hláska

V češtině se, na rozdíl od němčiny, téměř nevyskytuje **q**, velmi málo **w** a použití **g** a **f** není také tak časté.

Problém, který se u Čecha objevuje, bývá písmeno **s**, které má v němčině několik podob psaní a výslovnosti.

s – na konci slova se vyslovuje [s], jinak [z],

ss – naznačuje krátkost okolních samohlásek, vyslovuje se [s],

ß – vyskytuje se v dlouhých slabikách, vyslovuje se [s].

(VAVERKOVÁ, 1980)

2.3 Rytmický a intonační systém

2.3.1 Suprasegmentální fonologické jevy

Při čtení a souvislém hovoru je věnována pozornost nejen výslovnosti a obsahu sdělení, ale i způsobu projevu. Suprasegmentální jevy jsou fonologicko – fonetickými jevy, které patří k výrazovému systému každého jazyka. V osvojování řeči patří k prvotním. *co k tomu patří?*

K těmto mimoslovním aspektům podílející se na projevu řeči patří: melodie, důraz, rytmus, tempo, intenzita hlasu, barva hlasu (FRAŇKOVÁ, KLEIN, 1997; MAREŠ, KŘIVOHLAVÝ, 1995).

2.3.1.1 Důraz a přízvuk

Důraz je prostředkem dynamické modulace hlasu, který se realizuje v rovině věty. V rámci slova se tento jev nazývá přízvuk (VAVERKOVÁ, 1980).

Slovní přízvuk

Hlavní slovní přízvuk se svou kvalitou neliší podstatně od českého přízvuku. Slovní přízvuk je ve slovech německého původu umístěn nejčastěji na první slabice slova, ve slovech s nepřízvučnými (neodlučitelnými) předponami na první kmenové slabice, tj. obvykle druhé, případně třetí slabice slova.

Slova s odlučitelnou předponou mají přízvuk na této předponě, tedy první slabice celého slova. Liší se tedy od sebe slova:

- übersetzen – přesadit,
- übersetzen – překládat.

S přemístěním přízvuku je tedy spojen významový rozdíl, což znamená, že slovní přízvuk má v němčině distinktivní funkci. Např:

- Konsum (prodejna),
- Konsum (spotřeba).

Přízvuk na jiné než první kmenové slabice mají:

- některá původem německá slova (např: Forelle, lebendig),
- slova cizího původu (např: Literatur, Museum, Romana, koncovka -ien). *hde ?*

Německý sufix nemění místo přízvuku (Rose – Röslein, Luft – lüften), cizí naopak ano (Schatten – schattieren).

Ve složených slovech německého původu je obvykle přízvuk na jejich první, určující části. Jen málo složenin má hlavní přízvuk na druhé části (např: Nordost, baldmöglich).

Přízvuk má v němčině, podobně jako v češtině, v podstatě funkci vymežující, avšak ve značně omezenější míře. V češtině přízvučná slabika označuje počátek slova (taktu), v němčině nejčastěji (s uvedenými výjimkami) počátek slovního kmene (ROMPORTL, GREPL, 1980).

2.3.1.1.1 Redukce

Zatímco v češtině je přízvuk mírně silný, je německý přízvuk dynamický, tzn. velmi silný, ve srovnání s češtinou o jednu třetinu silnější. Tím dochází k redukci. Redukce je jev, který čeština nemá, a znamená oslabení nebo úplný zánik hlásky. Redukce vzniká z přízvuku, který je v němčině o třetinu silnější než v češtině. *oslabuje se*

Jednou z hlásek, které se redukce týká, je souhláska **r**. V němčině se vyskytuje souhláska **r** ve třech variantách (viz kap. 2.1.2.3).

Německé vokální **r** se v běžné spisovné výslovnosti redukuje u předpon **er-**, **ver-**, **zer-**, **her-**. *+herstellen* Důvodem redukce je jejich nepřízvučnost (např: *erhalten*, *hervor*, *verhaften*, *zerschlagen*). Dále dochází k redukci u koncovek **-er**, **-ern**, **-ers** (např: *Kinder*, *anders*, *ändern*). S výslovností koncovky **-er** se souhláska **r** ztrácí a redukované **e** s ním splývá v „temný vzduch“. K redukci souhlásky **r** dochází také po dlouhé slabice té samé slabiky (např. *Bier*, *Uhr*, *Tür*). V obou případech dochází k redukci vlivem *heraus*

přízvuku, který je silnější než v češtině. Kde dochází k redukci, není přístupné předojazyčné **r** (ROMPORTL, GREPL 1981). *Lead?*

Kromě redukce **r** dochází ještě k redukci (případně úplné ztráty) vokálu **e**. V němčině platí, že každé **e** se v nepřízvučné slabice redukuje. V koncovkách **-el**, **-en** (např. *haben*, *Gabel*) dochází k úplné ztrátě **e**. V běžné výslovnosti jsou tyto slabiky vyslovovány obvykle se slabikotvornými souhláskami **[-bn-]**, **[-bl-]**. Koncové **e** v nepřízvučné slabice (např. *Name*, *Tage*, *Wange*) a nepřízvučné předpony **be-**, **ge-** jsou rovněž redukovány (např. *befehlen*, *gefallen*) (VAVERKOVÁ, 1980).

Přízvuk ve větě

Správné umístění přízvuku a důrazu ve větě, tzn. celá dynamická linie věty úzce souvisí s její konstrukcí, jejím významovým a zvláště aktuálním členěním. Důraz člení větu na menší významové části, úseky a ty zase na takty. Hierarchie zvukových celků je následující: slovo, takt, úsek, věta.

Nejzávažnější část věty, tzv. výpovědní jádro, stojí jak v češtině, tak v němčině obvykle na jejím konci, kde bývá z pravidla největší důraz. Častěji než v češtině se však slovní přízvuk projevuje i zesílením přízvuku jádra výpovědi v neutrální větě bez důrazu. Druhé nejsilnější zdůrazněné slovo v německé větě bývá na jejím začátku.

V české větě na rozdíl od německé lze snáz přenášet přízvuk. Čeština nemá pevný slovosled tak jako němčina, kde se musíme podříditi větnému rámci. Současně dochází v němčině k větší rytmičtější než v češtině. (ROMPORTL, 1981).

2.3.1.2 Melodie ve větě

X Základ melodického systému spisovné němčiny je téměř shodný s českým. Melodií věty nazýváme pohyby hlasu ve větě. Melodie do jisté míry provází dynamiku věty. Podobně jako v češtině se i v němčině užívá

melodie k odlišování věty ukončené a neukončené, rozlišuje různé druhy ukončených vět (hlavně otázku zjišťovací od ostatních vět). Odlišnou melodii mají rovněž citově neutrální a citově zabarvené věty. Nejdůležitější částí melodie věty je její díl, který začíná přízvuknou slabikou jádra výpovědi a pokračuje až do konce věty.

Ukončené věty oznamovací, rozkazovací a otázky doplňovací (s tázacím slovem) mají melodii stoupavě klesavou, v části od přízvuku do konce věty klesavou, která signalizuje ukončení myšlenky. Např:

- Ozn. věta: Der Unterricht beginnt.
- Zvolání: Das ist herrlich!
- Ot. doplňovací: Wo wohnen Sie?

Otázky zjišťovací, které neobsahují tázací slovo a na něž je možno odpovědět ano nebo ne, mají klesavě stoupavou melodii, stoupání mají obvykle v závěrečné části věty. Např:

- Gefällt Ihnen das Bild? (ROMPORTL, GREPL, 1980)

2.3.1.3 Ostatní suprasegmentální jevy

Intenzita hlasového projevu (hlasitost řeči)

Potřebná intenzita je závislá na konkrétních podmínkách místa, je třeba dbát na velikost místnosti a skupiny, akustiku, prostředí (interiér/exteriér). Výrazných efektů se dosahuje například kombinací hlasitějšího a tlumeného projevu. Intenzita hlasitého projevu přímo odráží lidské emoce (strach, hněv, radost, smutek).

Výška tónu řeči (tónová výška hlasu)

Výška hlasu je velkou měrou dána. Vypovídá o povahových vlastnostech a psychických stavech dané osoby. Hlubší hlas působí důvěryhodněji a je chápán jako projev vstřícnosti. Tónem řeči lze vyjádřit

podrážděnost, veselost, zlost i nadřazenost. Stejně informace, avšak sdělené různým způsobem, mohou být odlišně interpretovány.

Barva hlasu

Každý jedinec má vlastní nezaměnitelné zabarvení hlasu, které je geneticky předurčeno. Ovšem i v rámci vrozených dispozic existuje celá škála „barev hlasu“, které jsou ovlivněny momentálním emočním stavem jedince.

Intonace řeči (melodie)

Intonace prozrazuje nejen původ řečníka, ale rovněž vyjadřuje, stejně jako hlasitost řeči, různé emoce (zlost, radost, smutek nebo lítost). Každý z nás má vrozenou schopnost identifikovat emoční podtext řečového projevu, i když se kupříkladu jedná o nám zcela neznámý cizí jazyk. Právě v počáteční fázi zvládnutí cizího jazyka se recipient kromě obsahové části projevu zaměřuje především na intonaci – soustřeďuje se na pocity mluvčího, což může vést v konečném důsledku k lepšímu porozumění.

Rychlost řeči

Průměrná rychlost řeči dospělého člověka se pohybuje kolem 100/110 slov za minutu. Slovní projev, obsahující méně než 80 slov za minutu, je považován za pomalý. Rychlá mluva se vyznačuje více než 130 slovy za minutu. Rychlost řeči závisí na temperamentu, fyzickém i duševním stavu, na bdělosti a svižnosti myšlenkových pochodů mluvčího. V psychickém vzrušení mluví lidé obvykle rychle a překotně, naopak v šoku nejsou schopni vyslovit ani slovo. Příliš vysoké tempo řeči snižuje kvalitu porozumění. Rovněž platí pravidlo, že neznámé informace je třeba sdělovat pomaleji, aby je mohli posluchači lépe vstřebat. V rychlosti řeči existují interkulturní rozdíly – např. Francouzi a Italové mluví rychleji.

Plynulost řeči

Řeč je členěna pauzami, které oddělují jednotlivé myšlenkové kroky. V pauze má mluvčí možnost uspořádat si další myšlenku, posluchač získává čas na porozumění a zapamatování si sdělení. Dále jsou přestávky využívány k dodání důrazu a ke zvýšení účinnosti sdělení. Jejich délka se řídí určitými nepsanými pravidly – trvají nejméně půl sekundy, průměrně jednu sekundu. Kratší pauzy vzbuzují dojem, že mluvčí „blábolí“, delší bývají zneklidňující, naznačují váhání, nejistotu a rozpaky. Pro správnou plynulost řeči je důležité frázování, což je dovednost používat malé a velké pauzy. Lidé, kteří neumějí frázovat, mluví příliš mechanicky (MAREŠ, KŘIVOHLAVÝ, 1995).

3 METODICKÁ ČÁST

3.1 Materiální prostředky

Pro nácvik správné výslovnosti mají ve vyučování velké uplatnění různé didaktické pomůcky. Jedná se o auditivní a audiovizuální pomůcky a akustické a opticko – akustické přístroje. V současné výuce se nejčastěji používají tyto druhy pomůcek a přístrojů:

auditivní pomůcky

nahrávky na magnetofonovém pásku

nahrávky na CD, DVD nahrávky

audiovizuální pomůcky

výukový program (CD ROM)

zvukový film

akustické přístroje

magnetofon

CD přehrávač, minidisk

jazyková laboratoř

opticko – akustické přístroje

televizní technika

videopřehrávač

DVD přehrávač

V praxi jsem měla možnost pracovat s některými z těchto pomůcek a přístrojů, které uvádím v následujícím přehledu.

3.1.1 Auditivní pomůcky

Zvuková technika se uplatňuje při vyučování jazyků, kde umožňuje žákům osvojit si podobu jazyka se všemi charakteristickými znaky jako jsou výslovnost, intonace, přízvuk. Běžně se ve vyučování používají magnetofonové nahrávky a nahrávky na CD. Společným znakem všech auditivních pomůcek je záznam a reprodukce lidského hlasu, hudby nebo různých zvuků (VAVERKOVÁ, 1980).

nybody x nebybody ~

3.1.2 Akustické přístroje

Pro vytvoření nahrávek jsem použila několik druhů akustických přístrojů. K dispozici jsem měla diktafon a kazetový magnetofon s mikrofonom.

Současně jsem měla možnost použít v praxi některé z těchto akustických přístrojů (magnetofon, CD přehrávač) pro nácvik správné výslovnosti. Pro všechny je důležité, aby splňovaly obecné požadavky. Jedná se o dobrou kvalitu nahrávky, správné tempo vhodné pro daný stupeň a pro příslušný cvik, střídání mužských a ženských hlasů a zřetelnou výslovnost.

*Spis x nepřes. x malý.
řečnický projekt*

3.1.2.1 CD přehrávač, magnetofon

V dnešní době se jako pomůcka při nácviku výslovnosti cizího jazyka více používají CD přehrávače než magnetofony. Umožňují realizovat fonetická, ale i gramatická, lexikální nebo překladová cvičení.

U nahrávek fonetických cvičení se používá nejčastěji tzv. trojtaktu. Žáci si poslechnou slovo, rytmickou skupinu nebo větu vyslovenou rodilým mluvčím, v následující pauze, která bývá o něco delší než originální nahrávka, opakují, co slyšeli, a posledním sluchovým vjemem je opět vzorová výslovnost (VAVERKOVÁ, 1980).

3.1.2.2 Magnetofon s mikrofonom, diktafon, minidisk

Použití těchto pomůcek je důležité pro nácvik správné výslovnosti a zároveň může oživit výuku jazyka. Žáci do mikrofonu nebo na diktafon namluví nějaký text, který si poté znovu poslechnou a hledají chyby ve své výslovnosti (viz kap. 3.2.2.1).

3.1.3 Audiovizuální pomůcky

Audiovizuální pomůcky jsou kombinací vizuálních a auditivních pomůcek. Technika tu využívá dva komunikační kanály – sluch a zrak (VAVERKOVÁ, 1980).

3.1.3.1 Zvukový film, DVD, video

hdc je odraz?

Zvukový film podle Desselmanna kromě toho, že pomáhá zpřesnit výslovnost, rozvíjí poslech s porozuměním, pohotovost ve vyjadřování a zprostředkovává poznatky z reálií. Tuto pomůcku jsem využila při kurzech německého jazyka na jazykové škole.

3.1.3.2 Výukové programy (E-learning)

Z vlastní zkušenosti mohu říct, že jsou výukové programy mezi jedinci učící se cizí jazyk velmi oblíbené. Jedná se o pomůcku, která se používá jednak pro osvojování nových informací (gramatika, slovní zásoba), jednak umožňuje procvičit si probranou látku, nacvičit správnou výslovnost a současně kontroluje vypracovaná cvičení. Velkou výhodou je okamžitá zpětná vazba, která jedince ihned informuje o tom, jak daný úkol zvládl.

Výukový program PERFEKT! DEUTSCH

Měla jsem možnost pracovat s výukovým programem Perfekt! Deutsch, který se velmi osvědčil mezi studenty. Aby mohli učitelé používat tento program při výuce nebo žáci sami doma, musí jejich počítače splňovat dané parametry. Procvičení výslovnosti a porozumění poslechu je možné pouze na základě připojení mikrofону a reproduktoru nebo sluchátek.

Struktura výukového programu

Tento jazykový kurz je rozdělen do 12 lekcí podle jazykové úrovně. Je určen jak pro začátečníky, tak pro pokročilé. V každé lekci je úvod, v němž se dozvíme, jakou slovní zásobu a jakou gramatiku se budeme učit a kolik času budeme potřebovat na jejich osvojení. Ve všech lekcích se zároveň nacvičuje porozumění čtenému textu a poslech, k čemuž jsou určeny dialogy nebo krátké videozáznamy a řada cvičení, které zjišťují tyto dovednosti (např. otázky týkající se poslechového cvičení nebo textu). V dialozích je rovněž představena nová gramatika a slovní zásoba. Poslední znalostí, která se v každé lekci procvičuje, je výslovnost. Na konci každé lekce je strana s výsledky, která ukazuje, jak žáci v jednotlivých lekcích obstáli. Vždy po třech lekcích následuje test, který prověřuje znalosti, které by měl mít žák osvojené. Po absolvování všech 12 lekcí je tento jazykový kurz ukončen závěrečným testem, který prověří znalosti ze všech oblastí a zároveň poskytne žákům výsledky jejich dosažených znalostí. Pokud nejsou spokojeni se svým výsledkem, mohou cvičení a testy opakovat.

Typy cvičení

Cvičení jsou rozdělena do pěti oblastí. Jedná se o cvičení z oblasti gramatiky, slovní zásoby, poslechu, výslovnosti a porozumění čtenému textu. Každé cvičení poskytuje okamžitou kontrolu a výsledky, kterých jsme dosáhli. Výsledky jsou označeny třemi barvami; červenou, žlutou a zelenou. Červený symbol vyjadřuje úspěšnost 0 – 49%, žlutý symbol 50 – 79%, zelený symbol 80 – 100%. Tato barevná rozlišení žákům ukazují, zda se novou látku pochopili a naučili se jí nebo zda si mají cvičení ještě jednou zopakovat.

V tomto výukovém programu se nejčastěji vyskytují cvičení, v nichž mají žáci daná slova správně přiřadit nebo doplňovat do vět, vybrat správnou odpověď nebo napsat odpověď na otázku nebo sestavit na

základě daných slov větu. Všechna tato cvičení se týkají gramatiky, poslechu, slovní zásoby a porozumění čtenému textu.

Při práci s tímto programem jsem se zaměřila na cvičení pro nácvik správné výslovnosti. Žák má možnost pracovat s dvěma typy cvičení. Prvním typem jsou výslovnostní cvičení. Jedná se o to, aby co možná nejlépe napodobil výslovnost rodilého mluvčího. Žák klikne myší na jedno ze slov, poslechne si vzorovou výslovnost a vysloví dané slovo do mikrofону. V jazykové laboratoři se nad cvičením objeví barevné označení (červené, žluté nebo zelené), které vypovídá o žákově výslovnostní úspěšnosti. Cílem tohoto cvičení je dosáhnout nejméně 80%, tzn. zeleného symbolu. Pokud žáci této hranice dosáhnou, automaticky postupují k dalšímu slovu. Pokud se výslovnost nezdařila, mohou výslovnost znovu opakovat nebo přistoupit k dalšímu slovu.

*pro toho ji určena?
(25 x 55%)*

Vzorová cvičení:

1) DVOJHLÁSKY

Poslouchejte a vyslovujte:

außen	Eisen	äußern
Frauen	frei	freuen
Raum	Reime	Räume

2) ZNĚLOST / NEZNĚLOST

Poslouchejte a vyslovujte:

Tag	weg	Steg
Hand	Kind	Rand
Land	Lieb	Lob

3) TYPICKÉ HLÁSKY

Cvičte výslovnost těchto hlásek:

ich	eigentlich	möchten
hier	haben	heißen
Fest	lustig	Geburtstagsfeier
Stadt	Stunde	studieren

4) VÝSLOVNOST ČÍSEL

Poslouchejte a vyslovujte:

eins	zwei	drei
vier	fünf	sechs
sieben	acht	neun
zehn		

Druhým typem cvičení, které je v programu použito, je jazykové rozpoznávání. Žáci kliknou myší na slovo nebo větu, kterou si chtějí poslechnout. Potom ji vysloví do mikrofону a snaží se co nejvíce napodobit výslovnost mluvčího. Správně identifikované věty jsou označeny trojúhelníkem, naopak nesprávné otazníkem.

Vzorové cvičení:

Poslouchejte a vyslovte správně:

Guten Tag!	Guten Tag! ▲
Guten Morgen! ?	Guten Morgen!
Hallo!	Hallo!
Guten Abend!	Guten Abend!

Tato cvičení jsou velmi citlivá na výslovnost. Z vlastní zkušenosti vím, že i rodilí mluvčí měli potíže po několika pokusech automaticky postoupit k dalšímu slovu. Záleží na tom, jak kvalitní mikrofón používáme a zda naši výslovnost neruší nějaké okolní jevy.

Práce s výukovým programem motivuje žáky k učení mnohem více než běžná výuka ve škole s učitelem. Pokud má učitel možnost pracovat s žáky s tímto programem, doporučuji tuto metodickou pomůcku pro oživení výuky, ale i jako velice efektivní metodu pro nácvik a procvičení výslovnosti.

3.2 Metodické postupy

3.2.1 Metodika nácviku výslovnosti

Osvojení fonologické soustavy a nácvik výslovnosti musí nezbytně předcházet nácviku všech ostatních jazykových složek, grafické soustavě, slovní zásobě a gramatiky. Proces osvojení má tři základní etapy:

1. seznámení s novou látkou a prvotní procvičování,
2. procvičování (druhy cvičení),

3. opakování.

(OLIVERIUS, 1970)

Z vlastní zkušenosti výuky němčiny, ale i z nahrávek studentů mohu říct, že nejdůležitější z těchto tří etap je první. Pokud jedinec učící se německy nedosáhne cíle této první etapy, pak každé další procvičování a opakování není ničím jiným než upevňováním chybných návyků, kterých se velmi těžko zbavují.

3.2.1.1 Seznámení s novou látkou a prvotní procvičování

S novými samohláskami, souhláskami, ale i dynamikou se lze seznámit dvěma způsoby:

- přímo na základě demonstrace daného jevu – učitel jej předvede sám na vzorové výslovnosti nebo přehraje z kazety,
- zprostředkovaně, teoreticky, popisem artikulace a akustického efektu daného jevu.

Demonstrace je základní metoda, popis artikulace a akustického jevu metoda pomocná, která doplňuje demonstraci daného jevu.

Prvotní demonstraci předchází zaměření pozornosti žáků na daný jev. Učitel musí upozornit např. na pohyb rtů, délku samohlásky, přízvuk, dynamiku a demonstraci několikrát opakovat, aby žáci měli možnost „uslyšet“ hlásky odlišné od mateřštiny. Přímá učitelova demonstrace je vhodnější (odpovídá – li jeho výslovnost základním požadavkům na správnost), protože dává žákům možnost odezírat některé artikulační pohyby rtů a jazyka. Napodobují tak nejen zvuky, ale i mimiku. Je nezbytně nutné, aby žáci měli po demonstraci učitelem nebo z nahrávky možnost si zkusit výslovnost dané hlásky několikrát za sebou.

Po zdařilé výslovnosti daného jevu přiblíží učitel žákům artikulační a akustickou charakteristiku. Zejména by měl upozornit na polohu rtů a jazyka (OLIVERIUS, 1970).

3.2.1.2 Procvičování

Při procvičování výslovnosti je nutné dbát na to, aby byly upevňovány správné návyky, nikoli chyby ve výslovnosti.

Použité metody a typy cvičení pro nácvik výslovnosti

Systém cvičení, které jsem v práci použila, zahrnuje jednak cvičení poslechová, jednak cvičení výslovnostní. Pro správný nácvik je velice důležité používání obou typů cvičení. Pro Čechy učící se německy je velmi důležité slyšet dané slovo či větu od rodilého mluvčího. Tato zvuková předloha napomáhá správné výslovnosti, které chce jedinec dosáhnout.

Poslechová cvičení

Rozlišování, rozdíly

Základním typem poslechového cvičení určené pro správný nácvik výslovnosti je rozlišování dvou hlásek nebo délky slova.

Při vyučování jsem se často u žáků setkávala s problémem rozlišit dlouhou a krátkou samohlásku. Nejprve je důležité, aby si žáci uvědomili, že v němčině tento rozdíl existuje, že je značný a že má funkci rozlišení významu u slov. Toto rozlišení se nejlépe objasní na dvojici slov.

Použila jsem metodu protikladu, která jasněji vysvětluje rozdíly. Příkladem je srovnání jednotlivých slov, z nichž jedno obsahuje samohlásku dlouhou, druhé krátkou. Žáci poslouchají dvojice slov a zaznamenávají, které z nich obsahuje samohlásku dlouhou a které krátkou (např: 1. – dlouhá, 2. – krátká).

Příklad:

Staat – Stadt, Beet – Bett, bieten – bitten, Ofen – offen, Ruhm – Rum

(vlastní cvičení)

Obdobnou variantou je cvičení, při kterém mají žáci před sebou dvojice slov. Uslyší pokaždé jen jedno z této dvojice a musí podtrhnout to správné.

Příklad:

Která jména slyšíte? Označte:

Frau Mohler – Frau Moller

Frau Webber – Frau Weber

Frau Hagen – Frau Haggen

Frau Rotte – Frau Rote

(Sprechen Sie Deutsch 1)

Tímto typem cvičení lze kromě délky nacvičovat i výslovnost samohlásek a souhlásek. Žáci pracují opět s dvojicemi slov a rozlišují hlásky.

Jednou z možností je poslech řady slov a žáci zaznamenávají pozici (1 2 3), ve které znovu zazní první slovo. Při kontrole cvičení si žáci zároveň procvičí i výslovnost.

Příklad:

Züge – Ziege zöge Züge spülen – spülen spulen spielen
er lügt – er liegt er lügt er legt Tür – Tür Tier Tour
fühlen – fühlen fielen füllen

(DIELING, HIRSCHFELD, 1995)

Tento typ cvičení lze prezentovat i jiným způsobem. Žáci pracují s cvičením, do kterého doplňují jednu ze dvou hlásek, které uslyší. Při kontrole si procvičí jejich výslovnost

Příklad:

Procvičujte výslovnost přehlasovaných hlásek. Poslouchejte a doplňte:

e / ö: k _ nnen – k _ nnen

ie / ü: T _ r – T _ r

e / ö: sch _ n – s _ hr

i / ü: M _ nchen – m _ ch

(vlastní cvičení)

Výslovnostní cvičení

Opakovací cvičení

Pro nácvik správné výslovnosti jsem nejčastěji používala cvičení, která mají charakter imitativních cvičení. Jedná se o opakování daných slov či spojení, která nejprve pro vzorovou výslovnost přečte učitel nebo přehraje na magnetofonu. Výslovnost lze nacvičit buď sborovým opakováním nebo každý jedinec vyslovuje sám za sebe. Nejlepší je kombinovat obě tyto možnosti.

Příklady:

1) *Poslouchejte a pozorně vyslovujte slova s hláskou **a** a dbejte na správnou délku:*

mit dem Fahrrad, auf der Straße, in die Stadt, bis zum Rathaus, Kanne, schlafen, ab

(vlastní cvičení)

2) *Poslouchejte řady slov a při výslovnosti dbejte na správnou délku – **e**:*

Tee – Täler – Teller; heben – Hähne – Henne; Meere – Mähre – merken; Zeh – zählen - Zelt

(externí materiály docentky Bokové)

3) *Poslouchejte a správně vyslovujte přehlásky **ö, ü**:*

lösen, Söhne, schön, führen, Mütze, genügend, böse, Vögel, können, süß, Wüste, Tür, Bücher

(vlastní cvičení)

Při sestavování výslovnostních cvičení jsem se zaměřila i na opakování (po demonstraci vzorové výslovnosti) dvojic odlišených pokud možno jen jedním zvukem (např. rozdíl mezi **ie** / **ü**).

Příklad:

Poslouchejte. Dbejte na správnou výslovnost:

liegen – lügen; sieden – Süden; Riegen – Rügen; Riemen – rühmen;

vier – für; Fliege – Flüge; schieben – Schübe; spielen – spülen;

Biene – Bühne; Ziege – Züge; Kiel – kühl; Kiefer – Küfer

(externí materiály doc. Bokové)

3.2.1.3 Opakování

Těžiště nácviu výslovnosti je v počáteční etapě vyučování. Vlastní nácviu pak postupně přechází v neustálé opakování a upevňování návyků získaných na počátku, proto je tak důležitá kvalita prvotního procvičení. Pokud se žák špatně vyslovovat určité hlásky, těžko se těchto chyb zbavuje.

Opakování musí učitel přizpůsobit pokročilosti žáků. Po počáteční etapě výuky doporučuji zařazovat krátká cvičení, při kterých si jedinci opakuji již procvičené jevy (BENEŠ, 1970).

Příklad:

Vyslovujte pečlivě:

Wann hast du Geburtstag? Horst studiert Journalistik. Du kommst fast zu spät! Wie viel kostet das Obst hier? Kinder, stell den Stuhl ans Fenster! Verstehen Sie den Studenten? Herr Ober, die Speisekarte bitte, wir möchten etwas bestellen! Meine Schwester strickt viel. Zum Beispiel Geschirr spülen, das macht mir keinen Spaß.

(Sprechen Sie Deutsch I)

V pokročilejší etapě jazykové výuky lze k opakování použít také literárních textů (básní nebo prozaických textů) či novinových článků. Mluvení je rovněž vyslovování. Jedinci učící se cizí jazyk mívají dost často potíže i s touto řečovou dovedností.

Při přednesu dochází u Čechů učících se německy k častějším výslovnostním chybám než při mluvení. Čtení se často považuje za

Příklady básní:

Lettern sehen.

Lettern sehen.

Abschnitte Winter sich lassen.

Laute hören.

Seiten überfliegen.

Den Lettern Stimme geben.

Bücher verschlingen.

Silben stottern.

Überlesenes nachlesen.

Wörter stammeln.

Nachgelesenes überdenken.

Sätze bauen.

Überdachtern zustimmen

oder widersprechen.

(MANZ, 1991)

Der erste Blick aus dem Fenster am Morgen

Die Dialektik

Das wiedergefundene alte Buch

Duschen, Schwimmen

Begeisterte Gesichter

Alte Musik

Schnee, der Wechsel der Jahreszeiten

Schreiben, Pflanzen

Die Zeitung

Reisen

Der Hund

Singen

Freundlich sein.

(BRECHT, 1988)

Novinový článek – zpráva o počasí:

Wetterbericht

Am Vormittag Sonne, später zunehmende Bewölkung und Regen.

Tageshöchsttemperaturen nicht über fünf Grad.

In der Nacht Schnee und Temperaturen unter Null Grad.

Die weiteren Aussichten: sonnig und kalt, viel Schnee.

(DIELING, HIRSCHFELD, 1995)

3.2.2 Zkoušení a hodnocení

Zkoušení a hodnocení výslovnosti se značně odlišuje od ostatních jazykových prostředků. Zatímco u slovní zásoby nebo gramatiky jde o stálý kvantitativní růst nových informací (žák se učí stále novým slovům, novým gramatickým jevům), u výslovnosti jde v podstatě o ^{ke 12. k.} růst kvalitativní. Jedinec se neučí nové fonémy nebo melodické struktury, ale snaží se zlepšovat svoji výslovnost a co nejvíce se přibližovat vzorové výslovnosti.

Při zkoušení a hodnocení výslovnosti (na rozdíl od ostatních jazykových prostředků) zjišťuje učitel výlučně výsledky vlastní práce ve třídě. Kvalita žakovských dovedností ve výslovnosti odráží úroveň učitelovy práce mnohem více než v oblasti ostatních jazykových prostředků (BENEŠ, 1970).

Na základě vlastní zkušenosti se studenty, které jsem vyučovala a kteří byli již pokročilí a výslovnost měli probranou, mohu říct, že vždy tak výslovnost poloviny třídy nebyla pořádně nacvičena a žáci si ji osvojili s chybami, kterých se už těžko zbavovali. Správným nácvikem a vysvětlením lze docílit odstranění těchto chyb, avšak tento proces je už složitější, protože se žáci zažitých chyb velmi těžko zbavují (viz kap. 4.2).

Průběžná kontrola dosažených výsledků je velmi důležitá jednak pro učitele, jednak i pro žáka. Zpětná vazba (tj. okamžitá informace o tom, zda žák zvládl daný úkol, tedy např. výslovnost určitého slova nebo věty) je nezbytnou podmínkou upevňování správných prvků a vylučování nesprávných. V podstatě se jedná o to, aby se žák od samého začátku naučil vnímat co největší počet detailů cizí řeči a srovnávat cizí řeč se svou

vlastní. Na tomto základě může jedinec zlepšovat své řečové dovednosti a neustrnout na určitém stádiu, které se nemění (OLIVERIUS, 1970).

Jako kontrolní postupy lze použít:

- metody a typy cvičení pro nácvik (viz kap. 3.2.1.2),
- výukové programy (E - learning) (viz kap. 3.1.3).

3.2.3 Opravování a odstraňování chyb

Při častějších nebo větších chybách je nutný návrat k metodám seznámení s novou látkou a k prvotnímu procvičení. Je snazší znovu vyvodit danou hlásku od samého začátku než se pokoušet o nápravu nesprávného nácviku (BENEŠ, 1970).

Opravování chyb ve výslovnosti patří k nejsložitějším opravám. Nejčastěji se týkají chyb, které nemůže Čech učící se německy sám opravit. Odstranění chyb ve výslovnosti potřebuje čas. Pokud má být oprava chyby efektivní a správná, musí ji jedinec několikrát opakovat, protože ne vždy se mu ji podaří vyslovit správně napoprvé. Při mluvení by se chyby ve výslovnosti opravovat neměly. Potřebují mnohem více času a koncentrace a tím by mohly znesnadnit komunikaci (HIRSCHFELD, 1994).

3.2.2.1 Možnosti metodických postupů:

- U chyb ve výslovnosti je důležité uvést a pokud je potřeba, znovu připomenout, jak a kde se hlásky tvoří. Někdy stačí naznačení jako např: u německého *ich* – Lautu (např. ve slovech *ich*, *Mädchen* se vysloví **j** a vypnou se hlásky). Pro vysvětlení není třeba používat odbornou terminologii, ale spíše přiblížit odlišnost mateřskému jazyku.
- Pro lepší nácvik lze u některých jevů použít výslovnosti českých slov, které obsahují tentýž jev, který chceme nacvičit (např. *zadopatrové* – **ng** – na slovech *linka*, *šunka*, *Anka*).

- Tradiční formou nácviku, která napomáhá k odstranění chyb, je předčítání učitelem. Žáci poslouchají a opakují po učiteli. Výslovnostní chyby se dobře rozpoznají a opravují. Pokud vyslovují žáci jednotlivě, dochází u nich na základě pocitu strachu, že výslovnost nebude správná, k jakémusi bloku a nesnadno odstraňují chyby. Proto je lepší nacvičovat výslovnost sborem (HIRSCHFELD, 1994).
- Tento postup může být i nacvičován v malých skupinkách. Učitel prochází mezi žáky a opravuje je individuálně. Také tímto přístupem se vyhnou strachu z neúspěchu, který vzniká ve velké skupině.
- Další metoda, která se osvědčila, je založena na základě hry. Učitel poradí žákům, aby si doma sami nahlas četli. Z vlastní zkušenosti vím, že je třeba žáky k takové činnosti nějakým způsobem motivovat, dát jim podnět k této činnosti. Lze to udělat následujícím způsobem. Učitel uspořádá ve třídě soutěž ve čtení, při níž nevyhraje pouze jedna osoba, která nejlépe čte, nýbrž ti, kteří udělali největší pokroky. *problem resolution*
- Při mluvení si jedinci neuvědomují chyby ve výslovnosti, neslyší je. Pro každého jedince učící se jakýkoli cizí jazyk je důležité, aby se naučil slyšet chyby, kterých se ve výslovnosti dopouští. Následující metodický postup je velice efektivní a umožňuje odstranit tyto chyby. Na magnetofonový pásek zaznamená učitel úryvky čteného textu (několik vět) a samostatné krátké projevy, které si žáci předem připravili. Při reprodukci záznamu slyší totiž svůj hlas jako hlas jiné osoby, uvědomí si chyby, kterých se dopustili a snáze je i opraví. Toto cvičení je lepší provádět jen s málo početnými skupinami. Abychom se vyhnuli fixování chyb ve výslovnosti, zaznamenáváme si je při nahrávce, a jakmile žák domluví, provedeme s ním opravu, kterou rovněž nahrajeme. Tak jsou všichni upozorněni na chyby,

které se v záznamu vyskytly. Žák je motivován konečným správným zněním, k němuž dospěl při opravě.

- Také různé mimojazykové signály pomáhají při odstraňování výslovnostních chyb. Tyto signály mohou dokonce vést i k autokorekci, tzn. učící se jedinci si mohou výslovnost kontrolovat sami.

Příklady mimojazykových signálů:

Použití dlaní

Dlaně mohou skutečně pomoci žákům při kontrole výslovnosti některých hlásek. Jako kontrolní pomůcku je lze použít při výslovnosti aspirovaných hlásek (např. *Puppe, kochen, Tanne*) nebo přehlásky *ü* (např. dvojice slov *Tier – Tür, Ziege – Züge*). Přiložíme dlaně před ústa a vyslovujeme slova. Pokud je výslovnost slov správná, cítíme v dlaních proud vzduchu.

Obr. 1: Použití dlaní při nácviku výslovnosti

(DIELING, HIRSCHFELD, 1995)

Použití konečků prstů

Pro zjištění znělých a neznělých hlásek přiložíme na krk konečky prstů. U výslovnosti znělých hlásek je cítit slabé vibrování hlasivek, u neznělých necítíme nic. Příklad:

- znělá souhláska s, která se vyslovuje z (Sahne, Saft, lesen)
- neznělá souhláska s, která se vyslovuje s (Schluß, Kuß, Julius)

Obr. 2: Použití prstů při nácviku výslovnosti

(DIELING, HIRSCHFELD, 1995)

Tleskání, klepání, dupání

Pro nácvik a odstranění rytmických chyb lze jako mimojazykový signál použít tleskání, dupání nebo klepání. Tyto signály lze také použít při nácviku redukce (*např. Mutter*). Klepání do stolu nebo dupání nám umožní vybit energii, která je důležitá pro výslovnost redukováných hlásek nebo slabik (viz kap. 4.2.5.3).

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Vlastní pozorování, nahrávání

K sestavení přehledu nejčastěji se vyskytujících chyb ve výslovnosti německy mluvících Čechů vycházím (kromě odborné literatury) z nahrávek rodilých mluvčích a studentů jihlavských středních škol. Na základě těchto materiálů jsem měla možnost porovnat výslovnost obou skupin mluvčích a zjistit chyby ve výslovnosti u českých studentů.

Vybrala jsem si studenty gymnázia, obchodní akademie a jazykové školy různých věkových kategorií a různého stupně znalosti německého jazyka. Tento výběr nebyl záměrný. Na gymnáziu jsem měla možnost pracovat s úplnými začátečníky, s nimiž jsem nacvičovala německou výslovnost, dále pak s mírně a středně pokročilými. Tito studenti, které jsem nahrávala ve třídách, četli stejný, přibližně minutový text. Text jsem vybrala jednoduchý, s krátkými větami, ale s hláskami a jevy, které dělají Čechům učící se německy potíže. Studenty jsem nahrávala i při běžné konverzaci, kdy se tolik nesoustředili na výslovnost.

TEXT:

Kennen Sie schon meine Familie? Also, wir sind Familie Gärtner und leben in Stuttgart. Mein Vater heißt Heinz. Er ist fünfzig Jahre alt, klein und ein bisschen dick. Von Beruf ist er Arzt, er hat eine Praxis. Meine Mutter, Karin Gärtner, ist siebenundvierzig Jahre alt. Sie arbeitet als Buchhalterin bei Daimler - Benz und ist sehr fleißig.

Ich habe auch Geschwister, einen Bruder und eine Schwester. Mein Bruder Gerd ist dreiundzwanzig und noch ledig. Er studiert Mathematik. Das ist nicht leicht. Ich finde Gerd klug. Meine Schwester Petra ist noch jung, sie ist erst elf. Sie lernt nicht gern, sie ist ein bisschen faul. Petra sagt, sie möchte als Verkäuferin arbeiten. Und ich? Ich heiße Sandra Gärtner,

bin achtzehn Jahre alt und mache bald das Abitur. Später möchte ich Jura studieren. Meine Hobbys? Nun, ich höre gern Musik und spiele Klavier.

(Sprechen Sie Deutsch 1)

Na obchodní akademii jsem neměla možnost číst se studenty text, ale nahrávala jsem je při výuce v jednotlivých třídách. Opět se jedná o začátečníky, mírně a středně pokročilé. Současně jsem na této střední škole pořídila nahrávky německých rodilých mluvčích, kteří zde vyučují jako zahraniční lektori. Jedná se o lektora z Lipska a lektorku z Regensburgu, které jsem nahrála při našem společném rozhovoru.

K sestavení přehledu chyb jsem také využila vlastní zkušenosti s výukou na jazykové škole a z vlastních individuálních kurzů.

Na základě nahrávek a vlastního pozorování mohu říct, že u všech studentů se vyskytují typické výslovnostní chyby. Téměř u všech těchto chyb, které popisuji, jsem předpokládala, že se budou ve výslovnosti německy učících se Čechů vyskytovat. Jedná se především o hlásky a jevy, které se ve srovnání s češtinou nějak odlišují nebo v češtině vůbec nejsou. Velmi často jsem se setkala se stejnými chybami jak u začátečníků, tak mírně pokročilých. Je velmi důležité věnovat těmto chybám pozornost hned od začátku výuky, protože při špatném nácviku výslovnosti se německy mluvící Češi těchto nedostatků velmi těžko zbavují.

Chyby jsem rozdělila do několika skupin; chyby v délce samohlásek, chyby ve výslovnosti hlásek (samohlásky, souhlásky, dvojhlásky) a chyby, které vyplývají z odlišných asimilačních a redukčních procesů. Každý oddíl obsahuje postup, jak nacvičit správnou výslovnost daného jevu a různé typy cvičení určené pro procvičení a osvojení jeho výslovnosti.

4.2 Přehled chyb

4.2.1 Chyby v délce samohlásek

Velmi zřídka, ale přece jsem u některých jedinců objevila chyby v délce samohlásek. Je důležité žáky upozornit na to, že záměna krátké a dlouhé samohlásky může způsobit špatné porozumění, tzn. změnu význam slova.

Častější chybou v délce byla však výslovnost tzv. „němého **h**“ (viz kap. 2.1.1.1).

NÁCVIK 1:

Učitel musí žákům vysvětlit, popř. připomenout, kdy se samohláska vyslovuje dlouze a kdy krátce (viz kap. 2.1.1.1).

Pro osvojení stereotypu „délka vokálu se nemění“ by měl učitel využít každou příležitost, kterou poskytují gramatická cvičení anebo naopak: nácvik délek (hlavně výjimek) spojit s opakováním gramatiky (*ich lege – du legst... ich gebe – du gibst..., das erste Buch, des ersten Buches*). Podobně třeba spojit nácvik délek podle nějakého slovtvorného modelu (např. *Nase / Näs – chen, Paar / Pär – chen*).

NÁCVIK 2:

Čech dělá tu chybu, že „němé **h**“ ve slovech vyslovuje. Hláska se nevyslovuje, protože značí délku, prodlužuje slabiku.

ruhig – vyslovíme dlouze [rúich] **Sohn** [zón]

CVIČENÍ:

Efektivním cvičením na rozlišení krátké a dlouhé samohlásky ve výslovnosti je dvojice slov. Tato slova si jsou v psané formě podobná, ale liší se délkou.

1. *Poslouchajte a vyslovujte tyto dvojice slov a dbejte na správnou délku.*

Všimněte si, kdy se samohláska vyslovuje dlouze a krátce:

Dlouhé a krátké a

Bahn – Bann / lahm – Lamm / Wahl – Wall / Star – starr / Staat – Stadt /
kam – Kamm / Schlaf – schla^{ff} / Stahl – Stall / Kahn – kann / Rate – Ratte /

Dlouhé a krátké e

legen – lecken / Leder – Letter / reden – retten / Reeder – Retter / den –
denn / Beet – Bett / Hehler – Keller / Kehle – Kelle / beten – betten /

Dlouhé a krátké i

ihm – im / ihn – in / ihr – irr / Miene – Minne / Miete – Mitte / bieten –
bitten / wieder – Widder / Wiesen – Wissen / Stiel – still / Kien – Kinn /

Dlouhé a krátké o

Ofen – offen / Mode – Motte / Bohle – Bolle / Sohn – Sonne / Ton –
Tonne / Tor – Torte / Kohle – Koller / Hof – hoffen / Goten – Gott /

Dlouhé a krátké u

Buhle – Bulle / Buch – Bruch / Ruhm – Rum / Dusche – Tusche /
Suche – Sucht / Mut – Mutter / tun – dumm /

(materiály doc. Aigner)

Stejně tak se rozlišuje délka i u přehlásek. (Nácviku a cvičení k přehláskám je věnována kapitola 4.2.2.3).

Dlouhé a krátké ö

Möhre – Mörtel / mögen – möchte / nötig – nördlich / Löwe – Löffel /
Töne – Tönnchen / König – können / Höhle – Hölle / Öfen – öffnen /

Dlouhé a krátké ü

fühlen – füllen / Fühler – Füller / Sühne – Sünde / Hüte – Hütte / Lüge – Lücke / Rügen – Rücken / Tür – dürr / Tütte – Tüttel /

(materiály doc. Aigner)

2. Nevyslovujte **h označující délku:**

Sei froh, dass du es nicht gesehen hast. Früher war er sehr berühmt. Er sah mich nicht. Ruh dich aus! Wann gehst du hin? Er fühlt sich nicht wohl. Geh zu ihm!

(HÖPPNEROVÁ, 1980)

3. Přečtěte a podtrhněte slova s dlouhou samohláskou:

Wohnst du im Dorf oder in der Stadt. Woher kommt dein Onkel? Wie groß ist deine Wohnung? Isst du gerne Obst? Wohin fährst du am Wochenende? Kocht man bei dir zu Hause oft Kartoffeln? Bist du schon verheiratet? Was bekommst du von deiner Oma zum Geburtstag? Gefallen dir Hochhäuser? Welchen Roman findest du besonders interessant?

(Sprechen Sie Deutsch I)

4.2.2 Chyby ve výslovnosti samohlásek, nácvik, cvičení

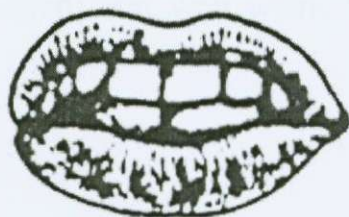
Zatímco se v češtině vyslovují všechny samohlásky otevřeně, v němčině je jejich výslovnost rozdílná (viz kap. 2.1.1). Tento rozdíl je důvodem častých chyb v jejich výslovnosti. Z učitelské praxe a z pořízených nahrávek jsem zjistila, že Čech učící se německy chybně vyslovuje dlouhé zavřené samohlásky **e, o, ö, ü**.

4.2.2.1 Samohláska – E

Téměř všichni studenti, s nimiž jsem pracovala, chybně vyslovovali dlouhé zavřené **e**. Jeho výslovnost byla ryze česká a nesnadno se této chybě zbavovali.

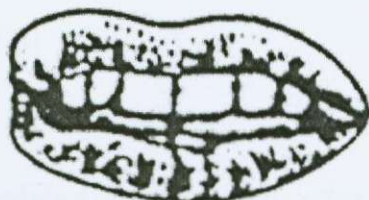
NÁCVIK:

Učitel musí nejprve žákům vysvětlit způsob, jakým se tvoří dlouhé, zavřené **e** v němčině. Na rozdíl od českého **e** se špička jazyka dotýká dolních řezáků, ústa jsou otevřená méně, ale za to hodně do šířky, stejně jako když se smějeme (široký úsměv).

Obr. 3: Způsob tvoření zavřeného, dlouhého e

Dlouhé, zavřené **e** může Čechovi v některých případech připomínat hlásku **i**. Způsob tvoření obou samohlásek je velmi podobný.

Obr. 4: Způsob tvoření zavřeného, dlouhého i

Na základě této skutečnosti nacvičíme výslovnost dlouhého, zavřeného **e**. Jako pomůcku použijeme tyto řádky slov:

- **ty – te – tee,**
- **chi – che – chee.**

Nejprve ji vysloví učitel, aby žáci slyšeli vzorovou výslovnost a potom tato slova opakují.

CVIČENÍ:

1. Slova s dlouhým, zavřeným e

Poslouchejte a vyslovujte:

Mehl; Nebel neben Schnee; heben legen Leder Klee; See Segel sehen; Weh
weben Wesen wehen Weg; fee fegen flehen; Spesen; stehen stehlen; Besen
Beet; geben gehen; heben hegen; den wen wem; Elend ewig Esel; reben
Regen Reh Regel

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2. Řady slov k rozlišení dlouhého, zavřeného i, krátkého, otevřeného i,

Dlouhého, zavřeného e

Poslouchejte a dbejte na správnou výslovnost:

Miete – Mitte – Meter – Mitte	lieben – Lippen – leben – Lippen
bieten – bitten – beten – bitten	wir – wirr – Wehr – wirr
Wien – Wind – wen – Wind	

(externí materiály doc. Bokové)

3. Dvojice slov k rozlišení dlouhého, zavřeného i a dlouhého, zavřeného e

Vyslovujte:

mir – Meer, Mieter – Meter, Lieder – Leder, Siegel – Segel, Tier – Teer,
hier – Heer, dienen – dehnen, wieder – weder

(externí materiály doc. Bokové)

4. Řady slov k rozlišení dlouhého, zavřeného e, dlouhého, otevřeného e, krátkého, otevřeného e

Poslouchejte a vyslovujte řady slov:

Meere – Mähre – merken; Neger – Nägel – necken; wegen – wägen –
wecken; heben – Hähne – Henne; Tee – Täler – Teller; Zeh – zählen –
Zelt; Seele – Säle – selber; Fee – Fähre – fern

(externí materiály doc. Bokové)

5. Dlouhé, zavřené e ve dvojici s krátkým, otevřeným e

Poslouchajte a vyslovujte dvojice slov:

legen – lecken; Beet – Bett; Thema – Tempo; Heer – Herr; den – denn

dlouhé: Peter – Grete – Vera – Eva

krátké: Ben – Ellen – Helmut – Kerstin – Steffen

(materiály doc. Aigner)

4.2.2.2 Samohláska – O

Další častou chybou, která se u žáků objevuje, je výslovnost dlouhého, zavřeného **o**. Žáci ho často vyslovují jako české **o**. Tato chyba se nevyskytovala tak často jako chyba ve výslovnosti dlouhého, zavřeného **e**.

NÁCVIK:

Pro nácvik lze použít stejný postup jako u předchozí samohlásky. Učitel nejprve opět vysvětlí způsob tvoření. Při výslovnosti dlouhého, zavřeného **o** se špička jazyka dotýká dolních řezáků, rty jsou hodně zaoblené (našpulené) podobně jako když pískáme. Od českého dlouhého **o** se liší větší zavřeností.

*Obr. 5: Způsob tvoření zavřeného, dlouhého **o***

Postavení mluvidel je dost podobné jako při českém krátkém **u**.

*Obr. 6: Způsob tvoření zavřeného, dlouhého **u***

Výslovnost lze tedy nacvičit podobně u jako dlouhého, zavřeného **e**.
Pomůckou je opět řada slov:

- **prut – rut – rot.**

Nejdříve ji přečte učitel, kvůli správné výslovnosti, potom opakuji žáci.

CVIČENÍ:

1. Slova s dlouhým, zavřeným u

Vyslovujte následující slova:

Monat Montag Moos; Not; loben Los Lotse; Rom roh rot; wohl wo; jodeln Josef; Vogel; empfohlen; schon schonen Schoß; Boden Bogen; Dom Dose; Tor Tod; komisch Kohl; Honig hohl hoch; ohne Ostern Obst Odenwald

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2. Řady slov k rozlišení dlouhého, zavřeného u, krátkého, otevřeného u, dlouhého, zavřeného o

Poslouchejte a vyslovujte následující řady slov:

Huhn – Hund – Hohn – Hund

Jude – Jutta – Jod – Jutta

Kuhle – Kult – Kohle – Kult

Uhr – Urne – Ohr – Urne

Kusen – Kuß – kosen – Kuß

Bude – Butter – Boot – Butter

(externí materiály doc. Bokové)

3. Dvojice slov k rozlišení dlouhého, zavřeného u a dlouhého, zavřeného o

Dbejte na správnou výslovnost u dvojic slov:

Mus – Moos; Nute – Note; Lure – Lore; Ruhm – Rom; Schute – Schote;
Spuren – Sporen; Buden – Boden; Brut – Brot; Tun – Ton; Huf – Hof;
Ruhr – Rohr

(externí materiály doc. Bokové)

4. Dvojice slov k rozlišení dlouhého, zavřeného o a krátkého, otevřeného o

Dbejte na správnou výslovnost u dvojic slov:

Mode – Motte; Lot – Lotte; Rose – Rosse; sogen – Socken; Bohne –
Bonn; Ton – Tonne; hob – hopp; oben – ob; Ofen – offen; holen –
Holland; Tor – Torte; kosen – kosten; vor – fort

(GROVE, HÜBNER, 1998)

5. Cvičení na zavřené, dlouhé e a o

Dbejte na správnou výslovnost:

Er macht noch viele Fehler. Es ist schon zehn Uhr. Hier wohnt Herr Weber.
Peter versteht mich sehr gut. So geht es nicht.

(HÖPPNEROVÁ, 1980)

4.2.2.3 Přehlásky – Ö, Ü

Přehlásky ö a ü jsou velmi častou chybou. U většiny studentů zněly tyto hlásky jako české **e** nebo **i**. Důvodem těchto chyb je nezaokrouhlování hlásek a s tím spojené špatné postavení mluvidel. Tyto chyby mají také za následek změnu významu u některých slov.

NÁCVIK PŘEHLÁSKY – Ü

Při výslovnosti přehlásky **ü** se v podstatě kombinuje postavení jazyka jako při **i** s artikulací rtů samohlásky **u**. Špička jazyka se dotýká

dolních řezáků a rty jsou zřetelně zaoblené (našpulené). Stejně jako přehláska **ü** se vyslovuje také hláska **y**.

*Obr. 7: Způsob tvoření přehlásky **ü***

Protože se jedná o samohlásku zaokrouhlenou, lze ji nacvičit postupným zaokrouhlováním samohlásky **u**.

u u u u ü ü ü ü ü

Našpulíme ústa a vyslovujeme nejprve **u u u**, potom opřeme špičku jazyka o dolní řezáky a rty více zaoblíme. Jako pomůcku lze použít kapesní zrcátka. Před nimi žáci nacvičují výslovnost a sledují zaokrouhlení úst.

CVIČENÍ:

Než přistoupíme s výslovnosti samotné přehlásky, je vhodné zopakovat výslovnost samohlásky **i** a **u**.

1. Vyslovujte dlouze tyto dvojice slov

Miete – Mut, vermieten – vermuten, Liebe – Lupe, Riemen – Ruhm, Wiese – Wust, spielen – Spule, die – du, Tier – Tour, Stiel – Stuhl

(externí materiály doc. Bokové)

2. Vyslovujte krátce tyto dvojice slov

Mitte – Mutter, List – Lust, bitter – Butter, Rind – rund, im – um, Stimme – stumm, Sicht – Sucht, Winter – Wunder

(externí materiály doc. Bokové)

3. Slova s dlouhým, zavřeným ü

Vyslovujte a správně zaokrouhlujte:

mühsam müde Mühle; genügend; lügen Flügel; Wüste wütend; süß
Süden; jüdisch; fühlen führen fügen; Schüler; spülen spüren; Güte;
übel Überführung überflügen (externí materiály doc. Bokové)

4. Slova s krátkým, otevřeným ü

Poslouchejte a vyslovujte:

Münze müssen Mystik Mücke; nützen nüchtern; Lüfte lüsteren; rüsten
rütteln; wünschen; fünf füllen füttern; kümmerlich künstlich Küste;
Hymne Hülle hüpfen (externí materiály doc. Bokové)

5. Formy jednotného a množného čísla

Čtete podstatná jména v čísle jednotném (s kmenem u) a v čísle množném (s kmenem ü):

der Bruder – die Brüder	der Stuhl – die Stühle
die Mutter – die Mütter	der Zug – die Züge
das Buch – die Bücher	die Kunst – die Künste
der Turm – die Türme	

(vlastní cvičení)

6. Poslouchejte a vyberte z dvojice to slovo, které obsahuje přehlásku ü

drucken – drücken	Bruder – Brüder	Mutter – Mütter
führen – führen	nutzen – nützen	

(GROVE, HÜBNER, 1998)

7. Dvojice slov, jejichž správná výslovnost ovlivňuje jejich význam

Poslouchejte a dbejte na správnou výslovnost

liegen – lügen; siedeln – Süden; Riegen – Rügen; Riemen – rühmen;
Miete – Mythe; vier – für; Fliege – Flüge; schieben – Schübe;

spielen – spülen; Stiele – Stühle; Biene – Bühne; Ziege – Züge; Kiel – kühl; Kiefer – Küfer

(externí materiály doc. Bokové)

NÁCVIK PŘEHLÁSKY – Ö

Při výslovnosti této hlásky je postavení jazyka přibližně stejné jako u samohlásky **e** a rty jsou zaokrouhleny jako u samohlásky **o**. Tvar úst a postavení jazyka je stejné jako u předchozí přehlásky.

Obr. 8: Způsob tvoření přehlásky **ö**

Při nácviku budeme postupovat stejně jako u přehlásky **ü**. V tomto případě to znamená, že budeme zaokrouhlovat samohlásku **o**.

o o o o o ö ö ö ö ö

Našpulíme rty a vyslovujeme nejprve samohlásku **o**, potom opřeme špičku jazyka o dolní řezáky a ještě více zaoblíme rty. Stejně jako při nácviku předchozí přehlásky pracují žáci s kapesními zrcátky.

CVIČENÍ:

Než přispoupíme k výslovnosti samotné přehlásky, zopakujme si výslovnost samohlásky **e** a **o**.

1. Poslouchejte a vyslovujte tyto dvojice slov

Meer – Moor, Nebel – nobel, leben – loben, See – so, empfohlen – empfohlen, Beet – Boot, Teer – Toor

mästen – mosten, Welle – Wolle, Keller – Koller, Pest – Post,
Särge – Sorge, kämmen – kommen

(externí materiály doc. Bokové)

2. Poslouchejte dvojice slov a označte to slovo, které obsahuje přehlásku

Tochter – Töchter / Öfen – Ofen / Vogel – Vögel / lösen – losen /
schon – schön

(vlastní cvičení)

3. Podstatné jméno v čísle jednotném má v kmeni o, množné číslo ö

Čtete formy jednotného a množného čísla:

der Sohn – die Söhne das Wort – die Wörter der Topf – die Töpfe
der Ton – die Töne der Koch – die Köche der Vogel – die Vögel

(materiály doc. Aigner)

4. Slova s dlouhým, zavřeným ö

Poslouchejte a vyslovujte tato slova:

Möwe, Möbel; Löhne, löten; versöhnen; gewöhnlich; Föhn Föhre;
schön; Böhmen, böse; Köhler, Köder; Öl, Österreich; Hörspiel; Gehör,
Verhör

(GROVE, HÜBNER, 1998)

5. Slova s krátkým, otevřeným ö

Správně vyslovujte:

Möller möchten; löschen Löscher; Söldner; wölben wöchentlich;
völlig; Zöllner; öfter östlich; plötzlich

(externí materiály doc. Bokové)

6. Poslouchejte a pečlivě vyslovujte dvojice slov

Meere - Möhre; Lehne - Löhne; lesen - lösen; Sehne - Söhne;
fegen - Vögel, Besen - böse; Kehle - Köhler; hehlen - Höhlen;
Hefe - Höfe; Eden - Öde

(GROVE, HÜBNER, 1998)

7. Cvičení na rozlišení obou přehlásek. Při výslovnosti si všimněte pohybu jazyka (ü – jazyk se v ústech zdvihá méně, u přehlásky ū více)

Römer – rühen, Röhren – rühren, Söhne – Sühne, böse – Büßen,
Größe – Grüße, höhnisch – Hühner
mögen – Mücken, Söhne – Sünde, Höhle – Hülle, stören – stürzen

(externí materiály doc. Bokové)

4.2.3 Chyby ve výslovnosti dvojhlásek, nácvik, cvičení

Chyby jsem zjistila také ve výslovnosti německý dvojhlásek. Čeština má v domácích slovech pouze dvojhlásku **ou** (*koupit, loudat, mouka*), a tak další dvě skupiny dvojhlásek **[ai]**, **[oi]** jsou pro Čechy učící se německy nové výslovnostní jevy, které musí nacvičit. Co se týče dvojhlásky **au**, vyskytuje se v češtině ve slovech, která jsou převzatá z cizích jazyků.

Největší potíže dělá žákům výslovnost dvojhlásek **[ai]** a **[oi]**. Dělají tu chybu, že tyto dvojhlásky nahrazují spojením samohlásky **a** se souhláskou **j**, vyslovují tedy **[aj]** jako např. v českém slově *hraj*. To samé u druhé dvojhlásky, kterou vyslovují **[oj]**. Obecně lze říci, že dvojhlásky **au** potíže nedělá.

NÁCVIK DVOJHLÁSKY [ai]

Učitel vysvětlí žákům, že ve výslovnosti této dvojhlásky se jedná o klouzavý pohyb od krátkého **a** ke krátkému, otevřenému **i** (popř. zavřenému **e**). Je nutné, aby zdůraznil, že musí dbát na to, aby tuto

dvojhlásku nenahrazoval spojením [aj]. Druhá část dvojhlásky nemá třetí šum jako souhláska j. Žáci při výslovnosti nesmí přesunout akcent na druhý samohláskový zvuk, musí být na první samohláskovém prvku.

NÁCVIK DVOJHLÁSKY [oi]

Postup nácviku je úplně stejný. U této dvojhlásky se opět jedná o klouzavý pohyb, avšak od krátkého, otevřeného o ke krátkému, zavřenému ö (popř. krátkému, otevřenému ü). Nesmí se nahrazovat spojením [oj] a přízvuk nepřesunout na druhý samohláskový zvuk.

CVIČENÍ:

1. Vyslovujte správně dvojhlásky eu, äu, oi, oy

Europa, neu, Heu, treu, Streu, Zeugnis, Leute, Beutel, Boy, Boiler
Äußerung, Bäume, Mäuler, Täufling, Mäuse, gläubig

(vlastní cvičení)

2. Vyslovujte správně dvojhlásky ei, ai, ey, ay

Ei, Eis, Eimer, Einteilung, einheimisch, bei, drei, Schneiderei, beiseite, weiter, geistig, Seife, Heiserkeit, heiraten, Mai, Main, Maid, Lakai, Kai, Hai, Bayer, Meyer

(GROVE, HÜBNER, 1998)

3. Vyslovujte správně dvojhlásku au

Aue, Aula, Auto, Autor, Auflage, Ausdauer, Bau, blau, Tau, Stau, Schlau, grau, Maul, Maus, Maurer, Daumen, Glauber, Bauhaus, Hausfrau, Augenbraue

(vlastní cvičení)

4. Poslechněte si báseň od Reiner Kirsche, nejprve čtěte potichu s nahrávkou. Potom čtěte nahlas a pečlivě vyslovujte dvojhlásky.

Trinkspruch

Wenn Mai ist, soll Mai sein.	Im Oktober sind die Äpfel reif
Wer nicht frei ist, soll frei sein.	Und die Trauben.
Abends soll Wein sein.	Wer zwei Hände hat, greif
Wer liebt, soll nicht allein sein.	Und brate sich zwei Tauben.

(externí materiály doc. Bokové)

5. Skupiny tří slov

Slovo, které obsahuje přehlásky, vyslovte po přečtení ještě jednou:

Rahmer – Reimer – Rehmer	Dreiser – Draser – Dreser
Käufer – Kofer – Köfer	Häuser – Hafer – Hofer
Keitner – Katner – Ketner	Kreuger – Kroger – Kröger

(externí materiály doc. Bokové)

6. Vyslovujte tyto dvojice (podstatné jméno – sloveso)

Kauf – laufem, Rauch – rajchem, Läufer – laufen, Reise – reisen
Bau – bauen, Traum – träumen, Betreuer – betreuen, feier – feiern

(vlastní cvičení)

7. Čtěte otázky a reagujte podle vzoru

Heißen Sie Reiter? /Reuter/

- Nein, nicht Reiter, sondern Reuter.

Heißen Sie Raumer? /Reimer/ Heißen Sie Teucher? /Teicher/

Heißen Sie Kreis? /Kraus/ Heißen Sie Rausch? /Reusch/

Heißen Sie Braun? /Breun/

(externí materiály doc. Bokové)

8. Čtěte otázky. Při odpovědi použijte údaj následujícího dne, měsíce nebo hodiny

Sind Sie seit Donnerstag hier?

- *Nein, erst seit Freitag.*

Sind Sie seit April hier? (Mai)

Sind Sie seit acht hier? (neun)

Sind Sie seit gestern hier? (heute)

Sind Sie seit zwölf hier? (eins)

Sind Sie seit Juli hier? (August)

(vlastní cvičení)

4.2.4 Chyby ve výslovnosti souhlásek, nácvik, cvičení

Chyby ve výslovnosti souhlásek byly stejně tak časně jako chyby ve výslovnosti samohlásek, dvojhlásek a přehlásek. Nejčastější chyby se vyskytují ve výslovnosti zadopatrového **ŋ**, palatálního **ch** (ich – Laut), souhlásky **l** a párových souhlásek **p, t, k / b, d, g**.

4.2.4.1 Zadopatrové – [ŋ]

Zadopatrové [ŋ] neboli foném **ng** a **nk** se vyskytuje jak v němčině, tak v češtině. Mnohým Čechům učí se německy dělá jeho výslovnost velké potíže. Pro Čecha je totiž obtížné vyslovit nosní souhlásku **n** (např. ve slovech *singen, wanken*) bez **g** a **k**, které po ní následují. Pokud slova vysloví s jednou z těchto souhlásek, je jeho výslovnost chybná.

NÁCVIK:

Pro správný nácvik je opět důležité vědět, jaké je postavení mluvidel. Tato hláska se tvoří podobně jako **g** nebo **k**, které vznikají v zadní části dutiny ústní. Přední okraj jazyka se tedy dotýká spodních řezáků a střední hřbet jazyka zadního patra. Zadopatrové [ŋ] vyslovíme nosem, bez souhlásek **g** a **k**.

Obr. 9: Způsob tvoření
zadopatrového **-ng**

Obr. 10: Způsob tvoření
souhlásek **g, k**

Ke každé pozici, v které se zadopatrové [ŋ] v německém slově nachází, lze najít také slovo v češtině.

Pozice – ang

Anka, branka, lanko, angrešt, mango
lange, Schlange, Fang

Pozice – eng

tenký, Lenka, venku, fenka
eng, streng, Enge

Pozice – ung

šunka, Marunka
Zunge, jung, Junge, Dung

Pozice – ing

linka, cink, cinkat, flinkat, maminka, sfinga
Lehrling, singen, springen, Klinge,

Ve výslovnosti českých slov (např. *branka, tenký, šunka, sfinga*) zazní pokaždé souhláska **k** nebo **g**. Ty ve výslovnosti německých slov (např. *Junge, Schlange, Klinge, Enge*) zazní nesmějí.

CVIČENÍ:

1. Protikladné závěrové souhlásky **g, k** a **[ŋ]**

Poslouchejte a vyslovujte dvojice slov:

Egge – Enge, Ecke – Enge, baggern – bangen, Backe – bangen, sinnē – singen, sickern – singen, legen – lāngen, lecken – lāngen, Waage – Wange,

wacker – Wange, Riege – Ringe, Ricke – Ringe, zagen – Zangen, Zacken – Zangen, schlagen – Schlangen, Schlacke – Schlange

(externí materiály doc. Bokové)

2. Protiklady [ŋ] a k

Poslouchejte a vyslovujte:

bang – Bank, drang – Trank, Tang – Tank, Klinge – Klinke, Hänger – Henker, Sänger – Senker, Anger – Anker, Range – Ranke, Zange – zanken, bängen – Banken, drängen – tränken, dringen – trinken, singen – sinken, düngen – dünken

(externí materiály doc. Bokové)

3. ng v různých pozicích

Poslouchejte a vyslovujte skupiny slov:

...ng Ding – Ring – eng / Abhang – Abgang – Anfang / Rang – Gang – Gesang / Hang – Fang – Klang / Meinung – Reinigung – Verbeugung / Verletzung – Vertretung – Verzeihung

...ng + Vok. Finger – Ringer – Hänger / Menge – Stange – Zange / Enge – Klinge – Wange / Anfänger – Abgänger

...ng + Kons. Verhängnis – Bedrängnis – Begängnis / anfänglich – zugänglich – eindringlich / blindlings – rücklings – seitlings

(GROVE, HÜBNER, 1998)

Poslouchejte a vyslovujte dvojice slov:

Ring – Ringe / Ding – Dinge / eng – Enge / streng – Strenge / Fang – Fänge / lang – Länge / Hang – Hänge / Rang – Ränge / bang – bängen / jung – Junge / jung – jünger / Dung – Dünger /

(vlastní cvičení)

4. ng ve skupinách slov

Poslouchejte a vyslovujte:

eine Prüfung ablegen / einen Wunsch anbringen / Bedingungen stellen /
Geduld aufbringen / eine Behandlung beginnen / eine Schlange bilden /
in Gang bringen / Angst einjagen / Hunger empfinden / wie eine Lerche
singen

(GROVE, HÜBNER, 1998)

5. ng po samohlásce a

Poslouchejte a vyslovujte:

Anfang – anfangen – anfangs, Angel – angeln – Angler, Belang – Belange
– belangen, bang – bängen – Bange, Rang – Range – Rängen

(GROVE, HÜBNER, 1998)

6. Veselá báseň

Nejprve poslouchejte a potom čtete nahlas

Wer nicht liebt Wein, Weib und Gesang,
der bleibt ein Narr sein Leben lang.

Siehst du Wein im Glase blinken,

Lerne von mir deine Pflicht:

Trinken kannst du, du kannst trinken,

Doch betrinke dich nur nicht.

Nenne niemand dumm und säumig,

Der das nächste recht bedenkt.

(externí materiály doc. Bokové)

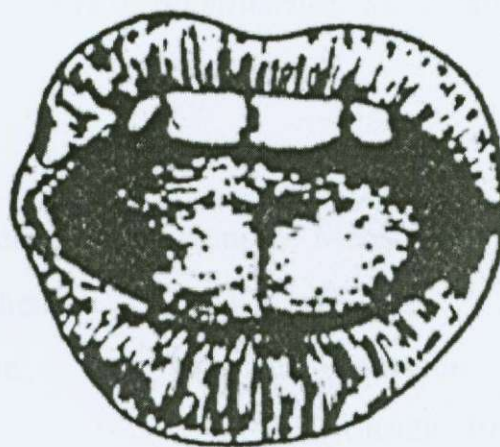
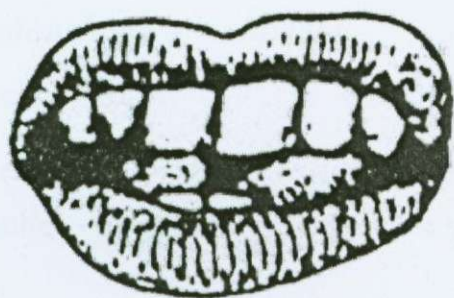
4.2.4.2 Ich – Laut

Na rozdíl od češtiny, která má **ch** jedno, existují v němčině dvě varianty tohoto fonému, ach – Laut a ich – Laut. Ach – Laut se hodně podobá českému **ch**, je však trochu chrčivější. Chyby se v něm prakticky

nevyskytují. Naopak ich – Laut je další častou chybou. Na rozdíl od českého **ch** se vyslovuje měkčeji. Čech často na tuto odlišnost zapomíná a tím se dopouští chyby.

NÁCVIK:

Ich – Laut neboli palatální **[ch`]** se vyslovuje mnohem více vpředu než české **[ch]**, téměř v místech, kde se artikuluje souhláska **j**. Špička jazyka se volně dotýká dolních řezáků a je třeba vypnout hlasivky. Ústa jsou mnohem méně otevřená než při výslovnosti **[ch]**, kde se jazyk opírá o zadní část patra.

Obr. 11: Způsob tvoření souhlásky **j** Obr. 12: Způsob tvoření **ach-Laut**
a **ich-Laut**

Jako pomůcku pro nacvičení výslovnosti použijí žáci slova z češtiny, v nichž se **ch** vyskytuje ve stejné pozici jako ich – Laut.

lichý – mnich – plichta – tichý

Výslovnost souhlásky **ch** je v této pozici měkčí.

Protože artikulační místo ich – Laut je podobné jako u hlásky **j**, využijeme tuto okolnost k nácviku.

j – j – j – [ch`]    j – j – [ch`] j – [ch`]

CVIČENÍ:

1. Ich – Laut v různých pozicích

Poslouchejte a vyslovujte:

Licht / Sicht / Schicht / Pflicht / echt / heucheln / weichen / reichen
schleichen / zeichen / Sträucher / lächeln / Becher / röcheln / Richtung

Lichtung / Dichtung / Zeichnung

ich / dich / mich / sich / Stich / Strach

reich / bleich / gleich / leicht / seicht / euch / Gesträuch / feucht

Chemie - Chemiker – chemisch / China – chinesisch – Chinese / Chinin

(externí materiály doc. Bokové)

2. Rozlišení ich – Lautu a sch

Poslouchejte a vyslovujte:

frech – Frosch

Kirche – Kirsche

Mönch – Mensch

hecheln – Häscher

lächeln – löschen

Bücher – Büsche

Michel – mischen

Fichte – Fische

Märchen – Märsche

(GROVE, HÜBNER, 1998)

3. Ich – Laut v koncovce (...lich)

Poslouchejte a vyslovujte:

höflich / möglich / gemütlich / sichtlich / rechtlich / fürstlich / schrecklich /

reichlich / peinlich / kleinlich / neulich / löblich / erfreulich / weinerlich /

absichtlich

4. Ich – Laut ve slabikách zdrobnělin (...chen)

Poslouchejte a vyslovujte:

Schwesterchen / Brüderchen / Kinderchen / Mütterchen / Zähnchen /

Mündchen / Händchen / Beinchen / Mäuschen / Häuschen / Füßchen

(cvičení 3. – 4. GROVE, HÜBNER, 1998)

5. Ich – Laut po souhláskách l, n, r

Všimněte si u souhlásek **n, l** na změnu polohy špičky jazyka

Poslouchejte a vyslovujte:

Storch / fürchten / durch / Furcht / Milch / Kelch / Elch / Dolch / solch /
Molch / Strolch / Tünche / Mönch / mancher / manche / manchmal

(externí materiály doc. Bokové)

7. Krátké básničky na procvičení ich – Lautu

Zehn, zwanzig, dreißig,	Am Montag bin ich traurig,
Mädchen du bist fleißig,	am Dienstag bin ich froh.
vierzig, fünfzig, sechzig,	Am Mittwoch bin ich fleißig,
Mädchen du bist prächtig.	am Donnerstag nicht so.
Siebzig, achtzig, neunzig,	Am Freitag bin ich artig,
Mädchen du bist einzig,	am Samstag bin ich gut.
hundert, tausend, Million,	Und kommt der schöne Sonntag
Mädchen du verdienst die Kron.	da hab' ich frohen Mut.

(materiály doc. Aigner)

8. Ach – Laut v různých pozicích

Poslouchejte a vyslovujte:

machen / Nachen / lachen / krachen / Drachen / schachern / Rochen /
lochen / pochen / kochen / nach / hoch / Fluch / Buch / Rauch / Bauch /
auch / Fach / ach / Schach / Dach / noch / Loch / Joch / Koch / doch /
Nacht / Schlacht / Fracht / Schacht / Pracht / acht / Flucht

(externí materiály doc. Bokové)

9. Dvojice slov k rozlišení ich – Lautu a ach – Lautu

Poslouchejte a vyslovujte:

Macht – Mächte / Nacht – Nächte / mochte – möchte / Buch – Bücher /
lachen – lächeln / Tochter – Töchter / Wacht – Wächter / Frucht – Früchte /

Sache – sächlich / Tuch – Tücher / Fach – Fächer / Schlauch – Schläuche /
Bauch – Bäuche / Bach – Bäche / Dach – Dächer / Spruch – Sprüche /
achten – ächten / hoch – am höchsten / Koch – Köche / Zucht – züchtig

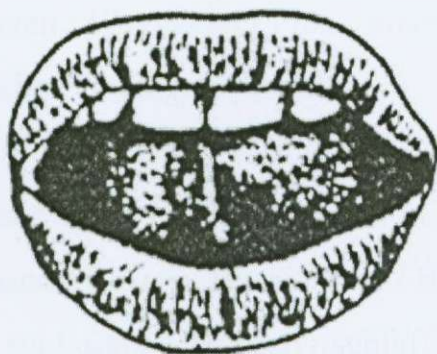
(*externí materiály doc. Bokové + vlastní cvičení*)

4.2.4.3 Souhláska l

V němčině se souhláska l vyslovuje na rozdíl od češtiny měkčeji, blíží téměř až palatalizovanému [l']. Čech dělá tu chybu, že tuto hlásku nezměkčuje. Jedná se hlavně o pozici, kdy l stojí vedle krátké samohlásky (např. *Land, Zeile, Nebel, still*).

NÁCVIK:

Čech tvoří hlásku l tak, že se špička jazyka dotýká konce zubů a začátku patra. Aby se tato hláska změkčila a Čech nacvičil správnou výslovnost, musí při artikulaci špičkou jazyka olizovat horní patro a zuby.

Obr. 13: Způsob tvoření souhlásky l

CVIČENÍ:

1. Souhláska l ve spojení s různou nebo stejnou polohou jazyka

Poslouchajte a vyslovujte druhy slov:

...lt... kalt / Halt / Wald / bald / Zelt / Welt / Geld / Bild / Schild /
 mild / Gold / Schuld / alten / walten / shalten / schelten
...lsch... falsch / fälschen / Fälscher / fälschlich

schl... schlecht / schlicht / schlaff / schleifen / schlafen / schlurfen /
 Schlaufe / Schlau

(GROVE, HÜBNER, 1998)

2. Přísloví

Správně vyslovujte:

Wie man in den Wald hineinruft, so schallt es heraus.

Reden ist Silber, Schweigen ist Gold.

Besser schlecht gefahren als gut gelaufen.

Irren ist menschlich. / Leben und leben lassen.

Man lernt, solange man lebt.

(externí materiály doc. Bokové)

3. Vyslovujte tyto řady slov

kl...: klein / kleinlich / Kleinigkeit / Kleinheit

pl...: Plage / plagen / Plagegeist / Plan / planen

fl...: flach / Fläche / flächig / Flachheit

pfl...: pflegen / Pflege / Pfleger / Pflanze / pflanzen

gl...: Glas / Gläser / glatt / Glätte / gleiten / Glut / glühen / Glanz

bl...: Blase / blasen / Bläser / Bluse / Blei / Blech / Blatt / Blick

schl...: schlagen / schlafen / schließen / schlaff / schlucken / schliff

(Sprechen Sie Deutsch 2)

4. Hláska l v souvislém textu

a) *Poslouchejte nejprve celý text:*

b) *Vyslovujte nejprve podtržená slova, potom přečtete celý text:*

Wie alt werden unsere Vögel?

Unsere heimischen Vogelarten können unterschiedlich alt werden. / Das Gefieder mancher Vögel zeigt zwar bestimmte Altersfärbungen, dies läßt jedoch keine genaue Altersbestimmung zu. / Angaben über das Alter der

Vögel sind nur möglich, wenn man das Leben der betreffenden Arten genau erforscht hat. / So weiß man, dass der Kanarienvogel zehn bis fünfzehn Jahre leben kann. / Ungefähr das gleiche Alter erreichen Amseln und Nachtigallen. / Von unserem Hausgeflügel kann der Hahn bis zu zwanzig Jahre alt werden. / In der Gefangenschaft gehaltene Elstern wurden 25 Jahre alt. / Störche leben viel länger. / Sie können ein Alter bis zu 70 Jahren erreichen.

(GROVE, HÜBNER, 1998)

4.2.4.4 Souhlásky p, t, k

Souhlásky **p, t, k** se v němčině vyslovují aspirovaně. Znamená to, že na rozdíl od češtiny mají tyto hlásky tzv. přídechy. Ty se ve fonetické transkripci označují [p`], [t`], [k`]. Nejvýraznější aspirace je u hlásky **k**. Češi dělají tu chybu, že tyto hlásky vyslovují bez přídechu, tedy jako české **p, t, k**.

NÁCVIK:

Správnou výslovnost těchto hlásek poznáme podle toho, že při artikulaci cítíme proud vzduchu. Nejlépe to lze nacvičit podle následujících příkladů:

1. První možností je vzít si list papíru. Měl by být tenký a jeho vzdálenost od úst by neměla být moc velká. Pokud správně vyslovujeme aspirované hlásky, papír se začne hýbat proudem vzduchu.
2. Hořící svíčka je možnost druhá, sice trochu zdlouhavější, ale má stejný efekt. Na hořícím plamenu lze opět demonstrovat, zda vyslovujeme se správnou aspirací. Pokud se plamen začne hýbat, výslovnost je správná, pokud ne, chybí aspirace a proud vzduchu necítíme (FREY, 1995).

CVIČENÍ:

1. Vyslovujte a dbejte na aspiraci

Paar, Paß, Pille, Pilot, Pilz, Pute, Piste, Post, passen, packen, Polen, planen,
Preis, produzieren, probieren, Mappe, Kappe, Lappen, Suppe, Puppe,
Kippe, Lippe, hupen

2. Snažte se vyslovovat bez chyb

Prächtige bunte Pflanzen prangen an des Parkes prächtiger Pforte.

3. Čtěte a správně vyslovujte

Pips und Paps mähen Raps. / Da packt Pips / Paps beim Schlips, / sagt zu
Paps: / Paps, was kauft man für den Raps? /

Das sagt Paps: / Schnaps du Taps! /

Paps kauft Schnaps, Pips kippt Flips. / Doch von Schnaps und Flips /
kriegten Paps und Pips einen Schwips. / Weiß wie Gips taumelt Pips / neben
Paps in den Raps. / Klaps!

(cvičení 1. – 3. GROVE, HÜBNER, 1998)

4. Aspirované t v různých pozicích

Vyslovujte správně:

Tafel, Tag, Tasche, Tasse, Tee, Teller, Tempo, Text, tief, Tip, Tisch, toben,
Topf, Tor, Tuch, Teig, tausend, teuer

Vater, Kater, Rate, Meter, Beter, Verräter, Miete, Liter, Note, Bote,
Goethe, Flöte, Seite, heiter, Laute, heute

Tod und Teufel / Topf und Tiegel / Tür und Tor / vor Tau und Tag / Tun
und Treiben

(DIELING, HIRSCHFELD, 1995)

5. Vyslovujte a dbejte na aspiraci u hlásky k v těchto slovech

Kamm, Kante, kahl, Kaffee, Kasten, Kater, Kakao, Kehle, Kälte, Kerze, Käse, Käfer, Kegel, Kino, Kirsche, Kirche, Konto, Koffer, König, Körper, köstlich, Küste, kühl, kühn, kein

(externí materiály doc. Bokové)

6. Slova, která se píší s c

Vyslovujte aspirovaně:

Calvin, Carossa, Casanova, Claudius, Cuxhaven, Cloppenburg, Couch, Clique, Clown, Cocktail

(externí materiály doc. Bokové)

4.2.4.5 Souhlásky b, d, g

Češi se často dopouštějí chyb ve výslovnosti párových souhlásek. Hlavním důvodem je to, že znělost u souhlásky **b, d, g** v němčině je slabší než v češtině. Chyby se nejčastěji vyskytují na začátku slova a v přízvučných slabikách.

CVIČENÍ:

Čech musí dbát na to, aby ve výslovnosti dbal na rozlišení párových souhlásek především zachováním správné aspirace.

1. Dvojice slov

Vyslovujte a dbejte na aspiraci:

Dante – Tante, danken – tanken, denn – Tenne, dir – Tier, Dom – Ton, dort – Torte, Deich – Teich, Duden – tuten, Ende – Ente

2. Dejte pozor na výslovnost těchto slov

Made, Laden, Nadel, Baude, Seide, leden, Weide, Lieder, wieder, jeder, Süden, müde, Rüde, Puder, Ruder, Werder, Herder, Fulda, Schulden, Moldau, Soldat, Meldung, Wälder, Felder, Gemälde, bilden

3. Vyslovujte [b]

Bild, Bett, Bank, Bein, Boden, Bogen, Buch, brausen, braten, Brot, Brei,
Brett, bleiben, blasen, blinken, blau, blind
Heben, haben, lieben, leben, Stube, Laube, Möbel, Wabe, Rabe

4. Vyslovujte [p]

Paar, Paß, passen, packen, Polen, probieren, Lappen, Kappe, Puppe
Stab, Grab, ob, Mob, Pop, stop, Galopp, Tip, Dieb, lieb, Sieb, Leib, Weib,
taub, Laub, Strub, Raub

5. Vyslovujte dvojice slov

Baß – Paß, Bier – Pier, Bein – Pein, Bude – Pute, Gabe – Kappe,
Hiebe – Hippe, schieben – schippen, bar – Par

(cvičení 1. – 5. externí materiály doc. Bokové)

6. Vyslovujte [g]

Gold, Gast, Glas, Gasse, Gipfel, Glied, Griff, grün, Gneis, Grippe
Liege, Lüge, Lage, Waage, mager, Vogel, Feige, Tiegel, Vogel

7. Vyslovujte [k]

Kien, Kilo, Kult, Kind, Kinn, Kiste, Katze, Kanne, Kaiser, König, Knopf,
Knute, krank, Keks, Krieg, Kraut
Sieg, Tag, teig, Zug, Lack, Fleck, Keks, Kehlkopf

8. Vyslovujte správně dvojice slov

Guß – Kuß, Gunst – Kunst, Gasse – Kasse, Garten – Karten, Lage – Lake,
Ziege – Zicke, Glätte – Klette

(cvičení 6. – 8. GROVE, HÜBNER, 1998)

4.2.5 Chyby vyplývající z odlišných asimilačních a redukčních procesů

Češi velmi často chybují v asimilaci, redukci a rázu. Je to proto, že v němčině, na rozdíl od češtiny, platí jiná pravidla pro výslovnost.

4.2.5.1 Chyby v asimilaci, nácvik, cvičení

V češtině se neznělé souhlásky připodobňují znělým jak uvnitř slova, na švu složenin, tak i na styku dvou slov. V němčině k těmto změnám nedochází, znělost nemá takovou sílu, a tak každé slovo zůstává tak, jak se píše. Tento rozdíl je důvodem chyb v asimilaci.

NÁCVIK:

Čech si musí osvojit tento rozdíl v asimilaci oproti češtině. Je důležité, aby si uvědomil, že nemá vyslovovat znělou hlásku příliš zněle. Jakmile vyhoví tomuto požadavku, nebude nesprávně asimilovat.

čeština prosba [-zb-]

němčina Hausbau [-sb-], Flussbett [-sb-], Kirchdach [-chd-],
Aufgabe [-fg-], nesprávné je: [Hauzbau] atd.

Vyslovuje se tak, jak se píše.

Asimilovat nelze ani na styku dvou slov.

Příklady: *es ist, bist du, mit dir* – *es, mit, dir* se vyslovují tak, jak se píše.

Nesprávné [bizd du] atd.

Nácvik neznělé výslovnosti na konci slova (na styku dvou slov) spojíme nejlépe s nácvikem rázu.

es / ist bist / du mit / dir (viz kap. 4.2.5.2)

CVIČENÍ:

1. Poslouchajte a vyslovujte

Weggang, Ab**bi**tte, bleib bitte, mitdenken, leidtun, Leitbild, weggehen, nachdenken, Tobsucht, aussuchen

(DIELING, HIRSCHFELD, 1995)

2. Vyslovujte následující výrazy a všimněte si označených míst

Poslouchajte a dbejte na správnou výslovnost:

Bitte aufmachen! Laß mich ausreden! Eine Ausnahme!

Endlich ausruhen! Hallo, nicht wegglaufen! Nicht ablesen!

(GROVE, HÜBNER, 1998)

3. Tvořte složená slovesa s *gehen*!

Vyslovujte nahlas:

mit → mitgehen

aus / nach / durch / fort / hinauf / vortwärts

(*Sprechen Sie Deutsch 3*)

4. Dbejte na to, aby nedocházelo ke spodobě!

rotbraun, Blechdose, Hausbau, Aufgabe, Tischbein, Flussbett, Haushalt

bist du, mit der, ist das wahr?

Wie heißt du? Was ist das? Es ist sehr schön. Wo hast du die Adresse? Wer ist das? Das ist Rolf aus Dresden. Wie geht es Dieter? Danke, es geht. Das Haus ist dort links.

(HÖPPNEROVÁ, 1980)

5. Pozor na chybnou spodobu na hranici slov

Hast du alles mitgenommen? Erich hilft gern im Haushalt. Er macht auch verschiedene handwerkliche Arbeiten. Wann habt ihr mit dem Aufbau

begonnen? Jens muss noch staubsaugen. Was ist mit ihm? Er hat gestern sehr schlecht ausgesehen? Von dort aus ist eine schöne Aussicht.

ne chvilu!

(HÖPPNEROVÁ, 1980)

4.2.5.2 Chyby v rázu, nácvik, cvičení

Ráz je hraničním signálem slov nebo slabik. K chybám dochází jednak proto, že zatímco se v češtině vyslovují předložky s následujícím slovem dohromady, v němčině to tak není.

NÁCVIK:

Správný ráz ve výslovnosti nacvičíme tím způsobem, že předložky budeme vyslovovat odděleně. Při nácviku můžeme použít i tleskání nebo dupání.

nach / dem – nesmí splynout v jedno slovo jako v češtině, **nach** odsadíme

mit / dir – taktéž

K rázu dochází obvykle před vokálem na začátku slova nebo uvnitř mezi dvěma vokály (*např. přepony u sloves*).

ver / ändern, ge / arbeitet, be / achten

CVIČENÍ:

1. Čtete slova se správným rázem a ráz označte

gegen / über

verändern

zur Erinnerung

zur Eröffnung

gearbeitet

beachten

anerkennen

unangenehm

bergauf und bergan

Lösung:

ver/ändern

zur/Er/innerung

zur/Er/öffnung

ge/arbeitet

be/achtet

an/erkennen

un/angenehm

berg/auf /und berg/an

eine Übung beenden

eine Übung be/enden

(*Sprechen Sie Deutsch 2*)

2. Poslouchajte jazykolam s odsazením

Nejprve čtěte potichu, potom nahlas:

Eß ich eß ich nicht. Eß ich Essig, eß ich Essig nur mit Kopfsalat. In Ulm und um Ulm und um Ulm herum. Heut kommt der Hans nach Haus, freut sich die Lies. Ob er aber über Oberammergeau oder aber über Unterammergeau oder aber überhaupt nicht kommt, ist nicht gewiß.

(DIELING, HIRSCHFELD, 1995)

3. Poslouchajte a vyberte z dvojice to slovo, které uslyšíte

A

Delikatessen

Essig

willig

am Mast

im Mai

Bettdecke

viel Leere

deutschsprachig

B

delikat essen

eß ich

will ich

am Ast

im Ei

Bett – ecke

viel Ehre

Deutsch sprach ich

(DIELING, HIRSCHFELD, 1995)

4. Vyslovujte s rázem

Mit dir, zu ihm, nach Hause, zwischen uns, warte auf mich, gegen uns.

Er hat Angst und ist unsicher. Ich erinnere mich gern an unseren ersten Aufenthalt an der Ostsee. Ich habe eine Überraschung für dich. Sie hat endlich ihre Meinung geändert. An diesem Wochenende will er woanders hinfahren. Ringsum ist es ganz still.

(HÖPPNEROVÁ, 1980)

4.2.5.3 Chyby v redukci, nácvik, cvičení

Češi špatně vyslovují redukované hlásky nebo skupiny, protože tento jev neznají, v češtině se nevyskytuje. Redukci způsobuje přízvuk, který je o třetinu silnější.

Čech dělá tu chybu, že vyslovuje předojazyčné **r** (viz kap. 2.3.1.1.1), které je u redukce nepřipustné. Ve výslovnosti musí zaznít tzv. vokální (redukováné) – **r**, které se ve výslovnosti podobá krátkému **a** resp. otevřenému **o**. Tato hláska ovšem není jediná, která se redukuje, a tak Češi chybují i v druhém případě, a to u samohlásky **e**, jejíž výslovností se dopouštějí chyby (místa redukce viz kap. 2.3.1.1.1).

NÁCVIK:

Vokální (redukové) **r** jako hláska v češtině nevystupuje, ale zvukovou podobu Čech zná.

K nácviku redukce jsou důležité prostředky k vybití energie jako dupání, tleskání nebo tlučení do stolu. Redukované hlásky se vyslovují s větší intenzitou a těmito mimoslovními prostředky toho docílíme.

Příklad: Mutter – ändern – Bier – Tür

Čech chybně vyslovuje slova s koncovou hláskou **r**. Při výslovnosti slabiky s redukovanou hláskou tleskne nebo bouchne do stolu. Koncovku –**er** ani hlásku **r** nevyslovuje.

Jak už víme, samohláska **e** se redukuje ve všech nepřízvučných slabikách. K nacvičení správné výslovnosti použijeme opět tleskání.

Příklad: Löffel, sollen **e** zcela zaniká, Čech ho nesmí vyslovit
Name **e** je pouze částečně oslabené

passida ?

CVIČENÍ:

1. Vyslovujte správně tato slova

wir - hier - Tier - Bier - er - Meer - leer - für - Tür - Kür - Uhr - Kur -
Schnur - Tor - vor - Bär - Mär

(vlastní cvičení)

2. Poslouchejte a vyslovujte, při výslovnosti tleskejte

Vater - Mutter - Schwester - Kinder - Häuser - Dächer - Fenster - Mauer
- Keller - ändern - steigern - hindern - erweitern - anders - ändert -
verwundert - geliefert

(GROVE, HÜBNER, 1998)

3. Vyslovujte správně redukované skupiny

erleben - erhalten - vergessen - verlassen - verschlafen - zerlegen -
hervor - hernieder - zertreten - ergeben - verlegen

(externí materiály doc. Bokové)

4. Poslouchejte a vyslovujte

mit dem Feuer Spielen - immer alles besser wissen - etwas als ein
Kinderspiel betrachten - den Können spielen - in allem Meister sein - die
Mutter aller Dinge

(HÖPPNEROVÁ, 1980)

5. Dbejte na oslabenou výslovnost koncového -en, -er, -e

Unsere Berliner Gäste bleiben einige Tage hier. Haben Sie Butter,
Schinken, Emmentaler Käse und Ölsardinen gekauft? Dort waren viele
Leute. Peter mußte lange warten. Wo sind meine alten Hausschuhe? Waren
sie auch in der Dresdner Gemäldegalerie?

(Sprechen Sie Deutsch I)

5 ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo sestavit přehled nejčastěji se vyskytujících chyb ve výslovnosti německy mluvících Čechů, navrhnout metodický nácvik na odstranění těchto výslovnostních jevů a sestavit systém cvičení, která jsou využitelná v běžné výuce německého jazyka na školách.

Při osvojování výslovnosti německého jazyka narážíme na skutečnost, že německý systém vokálů a konsonantů se od českého liší. Hlavní rozdíly v těchto systémech spočívají v počtu fonémů, v zaokrouhlení rtů, v otevřenosti a zavřenosti, v použití dlouhých a krátkých samohlásek, v artikulaci a ve znacích znělosti a neznělosti u souhlásek. Kromě toho má čeština jediný systém přízvučných i nepřízvučných samohlásek. Tato skutečnost je příčinami různých interferencí, které pramení z toho, že Češi vnímají jevy německého jazyka prostřednictvím mateřštiny, která působí jako filtr.

Systém vokálů v němčině je bohatší a komplikovanější než v češtině, obsahuje přehlásky – ö, – ü a redukované [ə], které se v češtině nevyskytují. Odlišně se vyslovují i některé souhlásky, které jsou v psané podobě shodné s češtinou, avšak jejich artikulace je jiná.

Chyby, které jsou příčinou těchto odlišností, lze rozdělit do několika skupin; chyby v délce samohlásek, chyby ve výslovnosti samohlásek (dlouhé, zavřené – e, – o, dvojhlásky – ai, – oi, přehlásky – ö, – ü) a souhlásek (aspirované – p, – t, – k, ich – Laut, souhláska – l, zadopatrové [ŋ]) a chyby v asimilaci, redukci a rázu.

Proces osvojování německého jazyka můžeme zefektivnit tím, že budeme vycházet z výsledků konfrontace systémů výchozího a cílového jazyka, které odhalují zákonitosti a příčiny spočívající v interferenci mateřského jazyka. Pro nácvik správné výslovnosti je tedy důležité

uvědomit si rozdíly mezi fonologickým systémem německého a českého jazyka. Výhodou takového postupu je možnost předvídat obtíže a potenciální chyby ve výslovnosti a možnost přípravy vhodných cvičení na jejich odstranění.

Při nácviku výslovnosti je ve výuce rovněž důležité neopomenout metodické pomůcky, přístroje a mimojazykové signály. Jednak pomůžou zefektivnit osvojování a správný nácvik, jednak oživují výuku a poskytují zpětnou vazbu.

Učební cíl vyučování cizích jazyků je opravdu široký. Žák si má osvojit jazykové prostředky a řečové dovednosti, musí získat také poznatky z reálií a literatury. Výslovnost je však základní, nedílnou složkou jazyka a v době, kdy se stále více zdůrazňuje komunikativní význam cizích jazyků, složkou nejdůležitější, a to nejen pro komunikaci v cizím jazyce, ale i pro porozumění při poslechu.

Při vyučování se setkává v každé části hodiny s cizojazyčným projevem. Proto by měli učitelé nácviku a opravování výslovnosti věnovat větší pozornost než dosud.

Zusammenfassung

Die vorliegende Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Problematik der Aussprache der deutschlernenden Tschechen. Das Ziel der Arbeit war es, die wichtigsten Ausspracheschwierigkeiten für deutschsprechende Tschechen zu erfassen, methodisches Vorgehen zur Beseitigung der Fehler vorzuschlagen und ein System der Übungen zu gestalten.

Die Arbeit hat drei Teile - den theoretischen, den methodischen Teil und den praktischen Teil.

Die Theorie beschäftigt sich mit dem System der deutschen Phoneme, d. h. mit den Vokalen und Konsonanten im Vergleich zum Tschechischen, weiters mit den Hauptunterschieden in der Artikulation und mit größeren oder kleineren Veränderungen der Laute im Redefluss. Ein Kapitel setzt sich mit der Beziehung der gesprochenen und geschriebenen Sprache auseinander. Das letzte Kapitel ist den suprasegmentalen Elementen der Sprache gewidmet. Die Hauptunterschiede im System der Vokale bestehen in der Anzahl der Phoneme, in den Merkmalen der Lippenrundung und der Offenheit bzw. Geschlossenheit, in der Distribution der langen und kurzen Vokale sowie in der Artikulation der Vokale überhaupt. Das System der Vokale ist im Deutschen reicher und komplizierter als im Tschechischen. Das Deutsche hat außer den fünf Paaren der Grundvokale noch die Umlaute – ä, – ü, – ö und das reduzierte [ə].

Kurze Vokale sind immer offen, lange in der Regel geschlossen – eine Ausnahme bildet das offene, lange – ä. Ein weiterer Unterschied im System der Vokale ist die unterschiedliche Distribution langer und kurzer Vokale. Während im Tschechischen lange und kurze Vokale sowohl in betonten als auch in unbetonten Silben vorkommen, stehen im Deutschen lange Vokale nur in betonten Silben, wo auch kurze auftreten. In

unbetonten Silben stehen niemals lange Vokale, – e wird reduziert oder es fällt ganz aus.

Die Hauptunterschiede in der Artikulation der deutschen Vokale gegenüber den tschechischen sind stärkerer Luftstrom, energischere Bewegung und stärkere Gespanntheit der Zunge, stärkere Gespanntheit der Lippen.

Die Hauptunterschiede im System der Konsonanten erscheinen in den Merkmalen der Stimmhaftigkeit und der Stimmlosigkeit. Im Tschechischen sind es Hauptmerkmale, im Deutschen nur begleitende Merkmale. Das Deutsche unterscheidet die Konsonanten in gespannte und ungespannte. Für die Aussprache der deutschen Konsonanten p, t, k ist der stärkere Luftstrom und die Aspiration charakteristisch. Das System der deutschen Konsonanten enthält im Gegensatz zum Tschechischen zwei Varianten von – ch, den ich – Laut und den ach – Laut, bei – r gelten drei Varianten (alveolares, velares, vokalisches – r), – l wird deutlich weiter vorn als im Tschechischen artikuliert, – ng ist ein selbstständiges Phonem, im Tschechischen nur eine Variante.

Zu den wichtigsten Veränderungen im Rahmen der zusammenhängenden Rede, die im Deutschen und Tschechischen unterschiedlich verlaufen, gehören die Veränderungen in der Stimmhaftigkeit und der Spannung. Es gibt große Unterschiede in der Durchführung der Assimilation. Im Deutschen bleiben stimmlose Konsonanten immer und unter allen Umständen stimmlos, während im Tschechischen der stimmhafte Konsonant den stimmlosen beeinflusst.

Der Wortakzent liegt im Tschechischen auf der ersten Silbe, das Deutsche hat meist auch Anfangsakzent, nicht aber bei den Wörtern mit unbetonten Vorsilben, bei Fremdwörtern und einigen Ausnahmen. Während der tschechische Akzent nur mäßig stark ist, ist der deutsche

Akzent dynamisch und sehr stark, wodurch es zur Reduktion der unbetonten Silben kommt, was im Tschechischen nicht auftritt.

Der zweite Teil der Arbeit befasst sich mit der Methodik, den didaktischen Materialien und den Methoden für die Aneignung der Aussprache.

Für die Aneignung der Aussprache ist es sehr wichtig, verschiedene didaktische Hilfsmittel und Geräte anzuwenden. Was didaktische Hilfsmittel betrifft, handelt es um auditive und audio-visuelle Hilfsmittel wie Tonbandgerätaufnahmen oder Übungsprogramme (E-Learning) oder Filme. Dazu braucht man entweder akkustische oder optisch-akkustische Geräte, z. B. Tonbandgeräte, Videorecorder oder Computer.

Die Erklärung und die Einübung der Aussprache muss den anderen sprachlichen Mittel vorhergehen. Der Aneignungsprozeß hat drei Etappen: Nach der Erklärung der Artikulationsweise folgen Beispiele und Übungen, die im Kontext weiter gefestigt werden. Dieses Kapitel enthält auch das Übungssystem. Die Übungen werden in zwei Gruppen eingeteilt: Hörübungen und Ausspracheübungen. Diese beiden Gruppen werden mit konkreten Beispielen ergänzt.

Das letzte Kapitel der Methodik beschäftigt sich mit der Beseitigung der Fehler und der Aussprachekorrekturen aus methodischer Sicht. Es ist unbedingt notwendig, exakt zu erklären, wie ein Laut gebildet wird und den Kontrast zur Muttersprache als Erklärung heranzuziehen. Bei den verbalen Korrekturen ist es möglich die Körpersprache zu gebrauchen. Nonverbale Signale als Korrekturhilfe können zu einer Selbstkorrektur führen. Vorlesen eignet sich recht gut, weil die Konzentration auf die Aussprache gelegt werden kann. Der Lehrer liest vor, die Schüler wiederholen im Chor. Da der Nichtmuttersprachler seine Aussprachefehler meistens nicht hört, ist es sinnvoll, die Sprache der Schüler auf Tonkassette

aufzunehmen, damit sie lernen, ihre Fehler zu hören und sich der korrekten Aussprache anzunähern.

Der letzte Teil der Arbeit ist der praktische. Er beschreibt in einzelnen Kapiteln die wichtigsten Ausspracheschwierigkeiten für deutschsprechende Tschechen und enthält Übungen zur Beseitigung der Fehler. Die Übungen werden nach Fehlergruppen systematisiert.

1. Die erste Gruppe betrifft die Fehler in der Quantität der Vokale. Der häufigste Fehler hängt mit dem Dehnungs – h zusammen. Für diese Schwierigkeit werden verschiedene Übungen angeboten.

2. Die nächste Gruppe beschreibt die Fehler im System der Vokale und Konsonanten. Die Fehler betreffen die Phoneme, die gegenüber dem Tschechischen unterschiedlich sind. Im System der Vokale macht die Aussprache der deutschen geschlossenen Vokale *e o* und der Umlaute *ü ö* tschechischen Sprecher besondere Schwierigkeiten und muss geübt werden. Typische Fehler erscheinen auch in der Aussprache der Diphthonge *ai oi*.

3. Häufig werden Fehler bei den Konsonanten *p, t, k* gemacht, die im Gegensatz zum Tschechischen aspiriert sind.

4. Weitere Fehlermöglichkeiten gibt es beim *ich* – Laut, beim Phonem *l* und dem selbstständigen Phonem *ng*, das auf dem hinteren Gaumen gebildet wird.

5. Das letzte Kapitel beschäftigt sich mit den Fehlern in der Assimilation, Reduktion und im Vokalneueinsatz. Im Deutschen bleiben stimmlose Konsonanten immer stimmlos, während im Tschechischen der stimmhafte Konsonant den stimmlosen beeinflusst. Weil die deutsche Betonung stärker als im Tschechischen ist, kommt es zur Reduktion der unbetonten Silben, was im Tschechischen nicht auftritt. Der Unterschied im Vokalneueinsatz liegt darin, dass im Tschechischen die Präpositionen zusammen mit dem

nächsten Wort ausgesprochen werden. Im Deutschen werden die Präposition und das Substantiv / Pronomen getrennt ausgesprochen.

Weil die richtige Aussprache in der Kommunikation eine gravierende Rolle spielt, ist es notwendig, deren Einübung im Unterricht genügend Aufmerksamkeit zu widmen, sie konsequent zu korrigieren und durch ein System der Übungen und der Texte zu festigen.

Kommunizierte, Deutscher und Englischer Ausgabe, Band 12
Verlag, Frankfurt am Main, 1988

[4] FUSNELMANN, G. - LAMPART, S. - Fox Verlag mit Unterstützung der
FLA Deutscher - Institut Leipzig, 1997.

[5] GIELING, B. - HINSMANN, U. - Deutscher Verlag, unter Mitarbeit
Langenscheidt, München, 1993.

[6] GIELING, U. - Fox Verlag mit Unterstützung der FLA Deutscher
Langenscheidt, München, 1993.

[7] DUSILOVÁ, D. - Čtení a Srozumění se Textem 2. Zpracování textu
Státní nakladatelství, Praha, 2000.

[8] DUSILOVÁ, D. - Čtení a Srozumění se Textem 2. Zpracování textu
Státní nakladatelství, Praha, 2001.

[9] DUSILOVÁ, D. - Čtení a Srozumění se Textem 3. Zpracování textu
Státní nakladatelství, Praha, 2002.

[10] PEÁSKOVÁ, S. - KLÍČ, 2. vydání, 1997. Praha, 1997.

[11] TAYLOR, B. - Angewandte Phonetik im Unterricht. Deutsch als
Fremdsprache - Methoden und Materialien für Lehrkräfte. Paderborn
1994, S. 195-203.

[12] GREPL, F. - ROMPOLD, M. - Wörterbuch der deutschen Sprache. 8. Aufl.
Praha, 1989.

[13] GROVA, G. - HOFER, J. - Grammatik der deutschen Sprache. Teil 2.
Pädagogische Hochschule, Regensburg, 1997.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BENEŠ, E. A KOL.: *Metodika cizích jazyků*. SPN, Praha, 1970.
- [2] BOK, V.: *Úvod do studia germanistiky*. PF JČU, České Budějovice, 1995.
- [3] BRECHT, B.: *Gedichte 2, Sammlungen, 1938 – 1956*. Große Kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe, Band 12, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1988.
- [4] DESSELMANN, G. – LANDMANN, B.: *Zur Arbeit mit Stummfilmen im FU*. Herder – Institut, Leipzig, 1977.
- [5] DIELING, H. – HIRSCHFELD, U.: *Phonetik lehren und lernen*. Langenscheidt, München, 1995.
- [6] DIELING, H.: *Phonetik im Fremdsprachenunterricht Deutsch*. Langenscheidt, München, 1992.
- [7] DUSILOVÁ, D. A KOL.: *Sprechen Sie Deutsch 1*. Polyglot, jazyková škola a nakladelství, Praha, 2000.
- [8] DUSILOVÁ, D. A KOL.: *Sprechen Sie Deutsch 2*. Polyglot, jazyková škola a nakladelství, Praha, 2001.
- [9] DUSILOVÁ, D. A KOL.: *Sprechen Sie Deutsch 3*. Polyglot, jazyková škola a nakladelství, Praha, 2002.
- [10] FRAŇKOVÁ, S. – KLEIN, Z.: *Úvod do etologie člověka*. HZ Systém, Praha, 1997.
- [11] FREY, E.: Angewandte Phonetik im Unterricht. Deutsch als Fremdsprache: Methoden und Erfahrungen. In: *Zielsprache Deutsch* 24/4, S. 195 – 202.
- [12] GREPL, F. – ROMPORTL, M.: *Nástin fonetiky jazyka německého*. SPN, Praha, 1980.
- [13] GROVE, G. – HÜBNER, T.: *Übungen zur deutschen Phonetik. Teil 1*. Pädagogische Hochschule, Erfurt, 1997.

- [14] GROVE, G. – HÜBNER, T.: *Übungen zur deutschen Standardaus-
sprache*. Pädagogische Hochschule, Erfurt, 1998.
- [15] GROVE, G.: *Basisübungen zur Deutschen Phonetik*. PH, Erfurt, 1983.
- [16] HIRSCHFELD, U. – STOCK, E.: *Phonothek. Deutsch als Fremdsprache*.
Langenscheidt Verlag, Leipzig, Berlin, München, 1996.
- [17] HÖPPNEROVÁ, J. A KOL.: *Němčina pro jazykové školy*. SPN, Praha,
1980.
- [18] KLEPPIN, K.: *Fehler und Fehlerkorrekturen. Deutsch als
Fremdsprache*. Langenscheidt Verlag, München, 1998.
- [19] KŘIVOHLAVÝ, J. – MAREŠ, J.: *Komunikace ve škole*. Masarykova
univerzita, Brno, 1995.
- [20] LOTKO, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Univerzita
Palackého v Olomouci, Olomouc, 1999.
- [21] LOTKO, E.: *Úvod do studia jazyka*. Univerzita Palackého v
Olomouci, Olomouc, 1999.
- [22] MANZ, H.: *Die Welt der Wörter*. Beltz, Weinheim, 1991.
- [23] MEINHOLD, G. – STOCK, E.: *Phonologie der deutschen
Gegenwartssprache*. Langenscheidt Verlag, Leipzig, 1980.
- [24] OHNESORG, K.: *Fonetika pro logopédy*. SPN, Praha, 1974.
- [25] OLIVERIUS, Z.: Fonologická soustava. In: *Metodika cizích jazyků*.
SPN, Praha, 1970.
- [26] PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny*. Karolinum, Praha, 1994.
- [27] *Perfekt! Deutsch: Deutsch als Fremdsprache* [CDROM].
Komplettausgabe für Anfänger und Fortgeschrittene, Cornelsen
Verlag, Berlin, 2004.
- [28] ROMPORTL, M.: *Základy fonetiky*. SPN, Praha, 1981.
- [29] SOVÁK, M.: *Logopedie*. SPN, Praha, 1978.
- [30] STÖTZER, U.: *Deutsche Aussprache*. Langenscheidt Verlag. Leipzig,
1975.

- [31] VAVERKOVÁ, I. A KOL.: *Didaktika nemeckého jazyka*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1980.
- [32] Externí materiály doc. Bokové.
- [33] Materiály doc. Aigner.

PŘÍLOHY

Německé hlásky v mezinárodním fonetickém přepisu (API)

Samohlásky

Hlásky	Písmo	Příklad	Hlásky	Písmo	Příklad
[a:]	a	Abend	[a]	a	Halle
	ah	Zahn			
	aa	Staat			
[e:]	e	lesen	[ɛ]	ä	Männer
	eh	zehn		e	hell
	ee	Tee			
[ɛ:]	ä	Käse			
	äh	zählen			
[i:]	i	wir	[ɪ]	i	bitte
	ih	ihr			
	ie	vier			
	ieh	sieht			
[o:]	o	holen	[ɔ]	o	kommen
	oh	Ohren			
	oo	Boot			
[u:]	u	Schule	[ʊ]	u	Mutter
	uh	Stuhl			
[ø:]	ö	hören	[œ]	ö	zwölf
	öh	Söhne			
[y:]	ü	Schüler	[ʏ]	ü	fünf
	üh	Stühle		y	Ägypten

	y	Typ			
[ae]	ei	eins			
	ai	Mai			
	ey	Meyer			
	ay	Mayer			
[ao]	au	Augen			
[ɔø]	eu	neun			
	äu	Häuser			
			[ə]	e	bitte
			[ə]	(e)r-	erzählen
				(-e)r	Arbeiter
				r	Meer

!

Souhlásky

Hlásky	Písmo	Příklad	Hlásky	Písmo	Příklad
[p]	p	Papier	[b]	b	Ball
	pp	Lippe		bb	Hobby
	-b	Urlaub			
[t]	t	Tinte	[d]	d	denken
	tt	Wetter		dd	addieren
	th	Theater			
	dt	Stadt			
	-d	Kind			
[k]	k	Kind	[g]	g	gut
	ck	dick		gg	Egge

	kk	okkupieren			
	ch	Chor			
	c	Computer			
	-g	Tag			
[f]	f	Film	[v]	v	Vase
	ff	Schiff		w	Wand
	v	vier			
	ph	Phonetik			
[s]	s	Haus	[z]	s	sehen
	ss	müssen			
	ß	Füße			
[ʃ]	sch	Schule	[ʒ]	g	Etage
	s(t)	Straße		j	jonglieren
	s(p)	spielen			
[ç]	ch	Licht	[j]	j	ja
	-(i)g	fleißig			
[X]	ch	auch	[r]	r	rot
				rr	Herr
				rh	Rhythmus
			[m]	m	Mutter
				mm	kommen
			[n]	n	Note
				nn	können
			[ŋ]	ng	lang
				n(k)	danke
			[l]	l	holen
				ll	schnell
			[h]	h	holen

[pf]	pf	Kopf			
[ts]	z	Zug			
	tz	Satz			
	ts	rechts			
	zz	Skizze			
	-tion	Situation			
[ks]	x	Präfix			
	chs	Sechs			
	ks	links			
	-gs	montags			
[kv]	qu	Quadrat			